

268887

A C A D E M I A R O M A N A
MEMORIILE SECTIUNII ISTORICE
SERIA III   TOMUL IV   M E M . I

DESPRE
NEGRU-VODĂ

DE
IOAN C. FILITTI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

C V L T V R A N A T I O N A L A
B U C U R E Ş T I

1868
R. P. R.

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARĂ
DIN
BUCUREŞTI

Nr. Inventar 8820. Anul

Secția 51 - VII Nr. 85

5 lei

BIBLIOTECĂ NAȚIONALĂ UNIVERSITARĂ

BUCUREȘTI

COTA

1868

4954

B.C.U. Bucuresti

G8820

1868
dublet

DESPRE NEGRU-VODĂ

DE

IOAN C. FILITTI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

Re 215/03

Sedința dela 17 Octombrie 1924

Lucrările de restaurare și săpăturile dela biserică domnească din Curtea de Argeș au atras din nou atenția asupra problemei atât de interesante a originilor Țării Românești.

Specialiștii noștri în cercetarea vechilor izvoare, au publicat și utilizat, în colecții documentare sau în savante studii, materialul intern și extern privitor la istoria cea mai depărtată a Principatelor. Principiul diviziunii muncii cred că ingăduie ca, pe urma lor, se încearcă coordonarea și interpretarea rezultatelor parțiale, fie pen. și da acestora toată desvoltarea, fie pentru a ajunge la concluzii noi și baza premiselor vechi, fie în sfârșit pentru a fixa stadiul cunoștinții îndelung desbătute și a vedea ce poate fi considerat ca definitiv dobândit și care sunt punctele ce au încă nevoie de a fi lămurite.

Numai prin puteri unite ale unor apături și pregătiri diferite se poate ajunge la cunoasterea adevărată, scurta final al atât or străduințe.

I

Când Ungurii au pătruns în Ardeal și s-au stabilit pe la sfârșitul sec. XI, ei au găsit acolo mici voevodate, pe cari c'le mai vechi izvoare ungurești le califică de bulgare¹⁾. Arătările acestor locuri se lămuresc dacă

¹⁾ Iorga, Românii și Slavii, Românii și Ungurii, 1922, p. 48. La p. 23—24 arată cum trebuie înțelese unele spuse ale cronicarului anonim al regelui Bela IV (1235—1242) care au indus în eroare și pe D. Onciu (Originile Principatelor, p. 20, 24, 127, 131,

ne amintim că în sec. VI—VII o stăpânire veche slavă¹⁾ se suprapusese peste populația romanică, de condiție socială modestă, rămasă în Dacia după retragerea lui Aurelian²⁾ și că vechii Slavi din Dacia sunt ziși de obiceiu slavi-bulgari³⁾. Populația romanică din Dacia fusese spontană, încă din timpul invaziei Hunilor și Avarilor și a fost adăogită și după așezarea vechilor Slavi, prin captivi «romani» aduși dela sudul Dunării ca să muncească ogoarele. Un proces de admigrare de «Romani» dela sudul la nordul Dunării, odată cu un curent invers de scurgere a Slavilor spre imperiul bizantin⁴⁾.

Nimic mai firesc decât ca aceste așezări româno-slave⁵⁾ să fi avut la început o înfățișare împrumutată dela pătura dominantă, dar care s-a schimbat treptat, prin desnaționalizarea Slavilor de către Români.

Și iarăș este firesc ca aceste așezări să fi fost în relații cu înghebările de stat slave, în formă bulgară, dela sudul Dunării, să fi fost influențate și chiar în dependență, atât de întâiul imperiu bulgar distrus la 1018, cât și de acel al Asăneștilor. Nu-i nevoie deci, pentru a explică

146). — Iorga, Cele mai vechi cronică ungurești și trecutul Românilor. In Rev. ist. VII (1921), p. 14—15, 18, 21—22. — Izvoarele citate de D. Onciu, Titlul lui Mircea cel Bătrân. Conv. lit. 36 (1902), p. 726, nota. — Și cronica lui Nestor (sec. XII) zice că Ungurii au găsit în Ardeal Vlahi și Sloveni. Aceștor Sloveni s'a mai zis și Șchiai (Onciu, Originile, p. 127, 131).

¹⁾ Singura pe care o admiteă și Hasdeu, Negru-Vodă, p. LXII.

²⁾ Iorga, Le problème de l'abandon de la Dacie par l'empereur Aurélien. In Revue historique du Sud-est européen, I (1924), p. 37. — Acelaș, Cele mai vechi cronică ungurești. L. c. 21.

³⁾ P. J. Schafarik, Slawisch e Alterthümer. 1843, II, p. 152. — Iorga, Românnii și Slavii etc., p. 8: «Bulgar nu înseamnă în evul mediu decât partea din massa slavă... care a încăpătat sub o dominație politică bulgărească». — Aceasta este și tradiția pe care o înregistrează un doc. din 1231, poate fals (Augustin Bunea, Stăpânii Tării Oltului. 1910, p. 9) care a stârnit prea multă discuție (Hasdeu, Negru-Vodă, p. LXIV—LXVI. — Onciu, Titlul lui Mircea, l. c.). — Este vorba de stăpânirea unei moșii de lângă Sâmbăta, situată în «țara Vlahilor»; se spune că moșia ținea de țara Făgărașului «din timpuri imemoriale», încă «din timpurile când țara Vlahilor se zice că era țara Bulgarilor» (Hurmuz. I, 1, p. 120). — Pentru colonii bulgărești ulterioare, de prin sec. XIV, vezi C. Jireček, recenzie despre doc. brașovene publicate de Miletici. Archiv für slav. philologie, vol. 19 (1897), p. 599, 601.

⁴⁾ Izvoarele la Onciu, Originile, p. 119. — Acelaș, Românnii în Dacia Traiană până la întemeierea Principatelor. 1902, p. 38—40. — Iorga, Ist. poporului român. Trad. Otilia Teodoru Ionescu, I, p. 90—91, 96, 152.

⁵⁾ Iorga, Românnii și Slavii etc., p. 12: «A existat în Ardeal în vremurile cele mai vechi și o oarecare populație slavă», iar în Oltenia «a existat fără îndoială o comunitate de locuințe și chiar o comunitate de organizație primitivă între noi și Slavi».

împrejurările dela nordul Dunării, să ne închipuim, dând unor izvoare o interpretare silită, că aceste imperii bulgărești și-au întins stăpânirea efectivă și asupra Daciei¹⁾.

II

Asupra acestor înjghebări, tot mai puțin slave și tot mai mult românești, s'au așezat stăpâniri străine. Pe când Ungurii, treptat până la începutul sec. XIII, au ajuns până la Carpați, asupra Munteniei se întindeau, de pe la începutul sec. XI, Pecenegii²⁾, iar dela sfârșitul aceluiaș secol și Cumanii, pe când Oltenia era dependentă de statele bulgare dela sudul Dunării.

Ajunși la Carpați, Ungurii au căutat să treacă și dincoace și au privit părțile «transalpine» ca o prelungire firească a posesiunilor lor ardeleanești³⁾, ca o dependentă pe care au tot încercat să o facă din nominală efectivă.

Regele Andrei concede cavalerilor teutoni la 1211, țara Bârsei, între râul Tarlunga, Carpați și izvoarele Bârsei, deci teritoriul corespondent dincoace de munți cu județele Dâmbovița și Prahova. La 1222, același rege recunoaște Teutonilor o stăpânire mai vastă: până la hotarele Brodniciilor dela izvoarele Buzăului, iar dela izvoarele Bârsei, trecând «ultra montes nivium», până la Dunăre. Această nouă orânduială administrativă-politică este numită o «nova plantatio». Fiindcă

¹⁾ S'a pretins că Bulgaria de «dincolo de Istru», adeverită în sec. IX, cuprindea și Dacia. (Onciu, Originile, p. 13, 15—16, 119, 123.—Același, Papa Formosus în tradiția noastră istorică. In «Omagiu lui Maiorescu», 1900, p. 625, 631.—I. Bogdan, Dela cîine și când au împrumutat Români alfabetul cirilic. Ibid., p. 585—86.—Niederle, Manuel de l'antiquité slave, 1923, I, p. 112.—In broșura de propagandă: Les Bulgares dans leurs frontières historiques, ethnographiques et politiques, apărută în patru limbi la Berlin, Wilhelm Greve, 1917, Bulgaria este arătată ca întinzându-se asupra întregii Daciei până la venirea Ungurilor). Onciu mai admitea că și stăpânirea Asăneștilor se întindea la nordul Dunării. (Originile, p. 33—39.—Români în Dacia-Traiană, p. 28). Dar izvoarele pe care se sprijină aceste păreri, nu sunt hotărîtoare. (Hasdeu, Negru-Vodă, p. XLIX, LXII, LXXX.—Iorga, Histoire des Roumains, 1922.—Pentru pretinsa stăpânire a Asăneștilor, chiar Bogdan, o. c.).—In broșura bulgară citată, nu se cuprinde în statul Asăneștilor decât partea de sud și vest a Olteniei (linia Severin—Craiova—Slatina) și încă numai pe vremea lui Ioan Asan II 1216—1240).

²⁾ Epopeea germană Niebelungen, din sec. XII, știe de un «duce român din țara vlahă» din vecinătatea Pecenegilor. (Onciu, Titlul lui Mircea, I. c., p. 45, nota).

³⁾ Iorga, Condițiile de politică generală în care s'au întemeiat bisericile românești în veacurile XIV—XV. An. Ac. Rom., Seria 2, Secț. Ist., 35 (1913), p. 390.

însă Teutonii și-au permis, la 1224, să dea în posesiunea scaunului apostolic pământurile ce le fusese astfel concedate, regele Andrei II i-a izgonit la 1225. Dar, dacă aceste părți rămân sub stăpânirea directă a regelui, propaganda catolică firește nu încetează. De episcopia de curând înființată a Cumanoilor, țin Secui, Cumani și Vlahi de rit grecesc, cum ne-o spune o scrisoare a episcopului Cumaniei la 1228 și alta a papei, la 1234, către principale de coroană Bela¹⁾.

Așadar, în părțile Bârsei, Ungurii au trecut, măcar cu pretențiile, la începutul sec. XIII, și dincoace de Carpați. Regii Ungariei poartă, dela 1233, titlul de regi ai Cumaniei²⁾.

Mai spre apus, în țara Făgărașului, regele confirmă la 1223 unei mănăstiri niște pământuri pe cari, cu dreptul lui de dominiu eminent, le ia din stăpânirea Vlahilor³⁾. În această parte nu constatăm încă pe atunci o trecere în Transalpina, în județul Mușcel și Argeș.

La dreapta Oltului însă, Ungurii pătrund dincoace încă dela 1233, când regele Bela dă contelui Conrad țara Loviștei (Loysta), dintre Carpați, Olt și Lotru⁴⁾.

In sfârșit, la punctul de întâlnire al Dunării cu Carpații, Ungurii, în urma unei lupte fericite cu Bulgaria, înființează banatul țării Severinului, amintit întâia oară tot la 1233, iar regii Ungariei încep să-și zică și regi ai Bulgariei⁵⁾. La 1237 papa se și adresează către «neophytes in Zeurin et locis adiacentibus constitutis»⁶⁾. Prin aceasta, voevodatele românești din Oltenia cad din dependența Bulgariei sub aceea a Ungariei⁷⁾.

Aceasta era expansiunea ungurească la 1238, când Tătarii năvălesc asupra Cumanoilor cari fug, parte peste Dunăre, parte în Ungaria⁸⁾. Trei ani în urmă, la 1241, Tătarii sub hanul Batu vin din Galitia, trec

¹⁾ Hurmuz., I, 1, p. 132.—R. Rosetti, Despre Unguri și episcopiile catolice în Moldova. An. Ac. Rom., 27 (1904—1905), p. 254—281.—Atanasie M. Marienescu, Negru-Vodă și epoca lui. An. Ac. Rom., 31 (1908—1909), p. 533—541 (Doc. sunt citate cu multă conștiințiozitate în această lucrare lipsită de spirit critic).

²⁾ D. Onciu, Titlul lui Mircea. Conv. lit., 36 (1902), p. 36, nota 3.

³⁾ Doc. reproducă de A. Marienescu, o. c.

⁴⁾ Hurmuz., I, 1, p. 127.

⁵⁾ Onciu, l. c.

⁶⁾ Hurmuz., I, 1, p. 154.

⁷⁾ Vezi p. 5—6.

⁸⁾ Fessler, Geschichte von Ungarn, I, p. 359.—Iorga, Condițiile de politică generală etc., l. c., p. 392, nota 1.

munții Rodnei, intră în Ardeal și se împart în două cete. Una, merge asupra Sasilor, trece Carpații și intră la «Kara Ulaghi», adică la Vlahii negri, în Muntenia. Cealaltă ceată pornește mai spre dreapta și, după ce a trecut «țara Oltului», adică țara Făgărașului, este întâmpinată, probabil pe la Turnu-Roșu, de banul de Severin¹⁾.

Așadar, locuitorii țării dela răsărit de Olt erau numiți, pe la 1300 când cronicarul persan Fazel-ullah-Rașid povestea invazia Tătarilor, Vlahii negri. Erau porecliti astfel pentru că țara însăși fusese numită, dela ocuparea ei de către Cumani, printr-o terminologie turaniană, țara neagră sau Cumania neagră²⁾). Prin Cumania s'a înțeles însă totdeauna țara Cumanilor suprapuși și a Vlahilor supuși lor; termenii de Cuman și de Vlah ajunsese chiar sinonimi pentru Unguri³⁾. După retragerea Cumanilor, țara neagră sau Cumania neagră s'a mai zis deci și Vlahia neagră, iar locuitorii ei Vlahii negri⁴⁾. Tătarii cari au ocupat-o, au primit și ei porecla de Negri-Tătari, cum îi numește țarul sărb Ștefan Dușan, în prefața zaconicului său, vorbind de evenimentele dela 1330⁵⁾.

Cât privește dependența Olteniei de Ungaria, ea reiese atât din împrejurarea că la 1247 se constată acolo voevodate tributare, despre care ni se spune că fusese și mai nainte ale Românilor⁶⁾, cât și din aceea că la 1241, pentru apărarea Olteniei, ieșe întru întâmpinarea Tătarilor banul unguresc de Severin. Dacă stăpânirea Basarabilor asupra Olteniei la mijlocul sec. XIII se dedusese altădată din faptul că se credea, printr-o cetire greșită în cronică lui Rașid, că un Basarab luptase la

¹⁾ Povestirea, de pe la 1300, a cronicarului persan Fazel-ullah-Rașid, la Hasdeu Negru-Vodă, XCVI—XCVII. — Hurmuz., I, 1, p. 188. — La 1240 ban unguresc de Severin era Oslu.

²⁾ Cumani albi și Cumani negri în cronica ungurească a lui Kezai din sec. XIII., (Hasdeu, Ist. critică, I, 1, p. 103). — Hasdeu, Negru-Vodă, p. CLXXXIII. — Onciu, Originile, p. 23.

³⁾ Iorga, Cele mai vechi croniți ungurești etc., Rev. ist., VIII (1922), p. 11—12.

⁴⁾ A. Lapedatu, Cum s'a alcătuit tradiția națională despre originile Țării Românești, 1924, p. 297—98.

⁵⁾ Hasdeu, Negru-Vodă, p. CLXXXIII. — O baladă sud-slavică vorbește de Arapi-Tătari (Hasdeu, Ist. critică, I, 1, p. 102). — Cf. scrisorile dela 1287 ale papei Honoriu către regele Germaniei și arhiepiscopul de Strigon «contra Tartaros, Sarracenos, Neugeros, paganos». (Hurmuz., I, 1, p. 465—66). — Cf. V. Bogrea, în Anuarul Institutului de istorie națională, din Cluj, II (1923), p. 351.

⁶⁾ Hurmuz., I, 1, p. 250. — A. Marienescu, I. c.

1241 cu Tătarii, dependența Olteniei de Ungaria trebuie admisă acum, când se știe că pretinsul Basarab n'a fost altul decât banul unguresc de Severin¹⁾.

III

După retragerea lui Batu²⁾, Ungurii iau măsuri «spre a lecui cele stricate», cum se exprimă Șincai.

Tara Făgărașului este constată în stăpânirea ungurească la 1291, când se dă magistrului Ugrin un act de proprietate asupra satului Sâmbăta³⁾; deasemenea la 1300, când voevodul ardelean Ladislau fortifică Făgărașul⁴⁾). Dar, în dreptul țării Făgărașului, Ungurii se întind acum,—nu știm data exactă—și dincoace de Carpați, până la Câmpulung, căci aici se îngroapă, în schitul catolic, la 1300, ultimul conte unguresc de Câmpulung, Laurențiu⁵⁾). Amintirea acestei scoboriri de Unguri, Sași și cu ei și de Români, din Făgăraș la Câmpulung, s'a păstrat, deformată și amestecată cu altă tradiție despre Radu Negru, în cronica țării⁶⁾.

La dreapta Oltului, în ținutul numit mai târziu Amlaș, Ungurii sunt constatați stăpâni la 1265, ca și ai ținutului corespondent de dincoace de Carpați, al Loviștei, confirmate amândouă atunci contelui Conrad de Tălmaci⁷⁾.

Pentru celelalte părți ale Transalpinei după năvălirea Tătarilor, avem un document de cea mai mare importanță. Este diploma dată de regele Bela IV, la 1247, cavalerilor Ioaniți. Regele le concede «toată țara Severinului până la râul Olt», inclusiv cnezatele lui Ion și Farcaș, dar afară de țara lui Litovoi voevod «care rămâne Vlahilor aşa cum au ținut-o până acum»; apoi «peste Olt și Alpii transilvani, toată Cumania, afară

¹⁾ Pretinsul «Bezeren-ban» al lui Rašid nu este decât «Zeberen-ban» adică «Zevren-ban» (Bulletin de l'Institut de l'Europe Sud-orientale, X (1923), p. 90). — Odată cu «Basarab-ban» se prăbușesc și ipotezele făurite în jurul lui. (Hasdeu, Negru-Vodă, p. LVIII și CI. — Onciu, Originile, p. 35). — Amintirea luptei cu Tătarii lui Batu s'a păstrat în «Vieața sf. Nicodim», scrisă la Tismana în a doua jumătate a sec. XVIII, pe baza tradițiilor de acolo. (Tipărită la 1839 de Ștefan ieromonahul și apoi de episcopul Iosif Bobulescu la 1883).

²⁾ Fessler, Geschichte von Ungarn, I, p. 376.

³⁾ Hurmuz., I, 1, p. 510.

⁴⁾ Hasdeu, Negru-Vodă, p. CLX.

⁵⁾ Onciu, Titlul lui Mircea, Conv. lit., 36 (1902), p. 746 și nota 1.

⁶⁾ Istoria Țării Românești, ed. Ioanid, p. 2. — Vezi aci p. 32.

⁷⁾ Hurmuz., I, 1, p. 325.

de țara lui Seneslau voevodul Valahilor, care rămâne acestora aşă precum ei au ținut-o până acum¹⁾.

Așadar, Ungurii se considerau stăpâni efectivi ai Olteniei, mai puțin țara lui Litovoi și ai Cumaniei sau Munteniei, mai puțin țara lui Seneslau. Acești doi voevozi dobândiseră o situație excepțională, erau numai tributari ai regelui Ungariei. Pe când din restul țării, dela cnezi ca Ion și Farcaș, Ioaniții vor percepe direct veniturile și le vor împărți pe din două cu regele, din țările lui Litovoi și Seneslau regele își va luă el veniturile ce i se cuvin și va da din ele jumătate Ioaniților²⁾.

In teorie deci, banatul unguresc al Severinului cuprindea Oltenia toată; din stăpânirea efectivă ungurească se exceptă însă, la mijlocul sec. XIII, țara lui Litovoi. Aceasta nu putea fi decât între râul Lotru, la nordul căruia Loviștea era stăpânită de Unguri și între județul Mehedinți care era chiar lângă Severin și unde, ca amintire, probabil a vechii stări de lucruri, se întâlnesc mai târziu, sub stăpânirea românească, «bani de Mehedinți». Țara lui Litovoi trebuie să fi fost așadar prin Gorj sau Vâlcea. Stăpânirea efectivă ungurească în banatul Severinului se poate deci spune că cuprindea răsăritul banatului temișan, Hațegul măcar până la 1276, și județul Mehedinți³⁾. Părțile sudice ale Olteniei au fost veșnic disputate de Unguri și Bulgari. Astfel, la 1264, regele Ungariei răsplătește pe banul de Severin Laurențiu pentru a apăra banatul când îl prădaseră Bulgarii, pe când regele era în răsboiu cu Boemia⁴⁾. Sârbii se uneau și ei uneori cu Bulgarii pentru a neliniști hotarul de miazăzi al Ungariei⁵⁾.

Cât privește țara lui Seneslau, ea nu putea fi decât între râul Olt și Câmpulungul unde, înainte de 1300, se întinse stăpânirea ungurească, deci în Argeș.

In sfârșit, la răsărit de Câmpulung, Cumania din dreptul țării Bârsei, adică județele Dâmbovița, Prahova și Buzău, au rămas și după retragerea

¹⁾ Ibid., p. 250.

²⁾ Se exceptă țara Hațegului. Dacă doc. trebuie înțeles în sensul că Hațegul era feod al lui Litovoi (Onciul, Titlul lui Mircea, Conv. lit. 36, 1902 p. 720-723), faptul s'ar explică admîțând că voevodatul lui Litovoi fusese întemeiat de un desălecător din țara Hațegului. (C. Kogâlniceanu, în Conv. lit. 56, 1924, p. 761 și n. 5). Primul conte de Hațeg apare abia la 1276.

³⁾ Onciul, Titlul lui Mircea, Conv. lit., 36 (1907), p. 40, nota, rectificând cele spuse în Originile Principatelor, p. 43, 169.

⁴⁾ Hurmuz., I, I, p. 137.

⁵⁾ Fessler, o. c., I, p. 413, 421.

lui Batu în stăpânirea Tătarilor, ne-o spune o scrisoare din 1254 a regelui Bela către papa¹⁾.

Astfel, sfârșitul sec. XIII este timpul de penetrație maximă ungurească dincoace de Carpați, de compresiune maximă a așezărilor românești. Deatunci începe procesul contrar, de emancipare și de expansiune a Românilor, cari nu s'a sfârșit decât sub ochii noștri.

Vom examină aci o parte a acestui proces, pe cea relativă la formarea statului Țării Românești.

IV

Cea dintâia încercare de emancipare s'a făcut de către voevozii din țara lui Litovoi, adică din Oltenia. Din cauza propagandei catolice, voevozii români se împăcau mai greu cu dependența de Ungaria decât cu aceea de mai nainte de Bulgaria.

Un doc. dela regele Ladislas Cumanul, din 1285, lămurește că răs-vrătirea a avut loc după moartea, la 1272, a tatălui acestuia, Ștefan, pe când Ladislas era copil²⁾ și anarhia se deslănțuise în Ungaria. Data se poate fixă mai deaproape³⁾ între 1278—1282. Documentul zice că Litovoi, probabil fiul voevodului dela 1247 și fratele său Bărbat au ocupat «aliquam partem de regno nostro ultra alpes existentem», ceeace nu poate însemna decât țara Severinului. Documentul mai zice că voevozii au refuzat tributul⁴⁾, adică s'au declarat neatârnăți. Această primă încercare de a profită de slăbiciunea Ungariei în timpul unui rege minor, n'a izbutit. Litovoi a căzut în luptă, iar fratele său Bărbat, luat prizonier, s'a învoit să plătească iarăși tribut și numai astfel a obținut libertatea⁵⁾.

Așadar, voevodatul românesc din regiunea Gorjului a redevenit dependent de Ungaria⁶⁾. Cât privește țara Severinului propriu zisă, ea n'a încetat de a fi sub stăpânire ungurească și seria banilor ungurești de Severin este neîntreruptă dela 1268 la 1286⁷⁾. Numai în anii 1287,

¹⁾ Citat de Bunea, Stăpânii țării Oltului, p. 12.

²⁾ Hurmuz., I, 1, p. 454.

³⁾ Fessler, I, p. 438—39. — Onciu, l. c., p. 43, nota.

⁴⁾ Hurmuz., l. c.

⁵⁾ Hurmuz., I, 1, p. 483. Aceste împrejurări sunt poate de pus în legătură cu prima mențiune a unui conte de Hațeg la 1276.

⁶⁾ Onciu, l. c., p. 723.

⁷⁾ Pesty Frigyes, A szörényi bánság, I, p. 248 și urm. și după el, Drăgălina. Din ist. banatului Severin, I, p. 148—49.

1288 și 1289 nu întâmpină asemenea dregători; îi găsim iarăș însă la 1290 și 1291¹⁾.

Încercarea voevozilor gorjani a fost reînoită în curând, cu mai mult succes, de voevozii dela răsărit de Olt.

V

Puterea regală în Ungaria, sdruncinată în timpul lui Andrei III (1290—1301), a fost cu desăvârsire slăbită în intervalul dela stingerea dinastiei lui Arpad până la urcarea pe tron a Angevinilor, adică dela 1301 la 1308. La 1307, voevodul ardelean Ladislau Apor prinde pe Otto de Bavaria, ales rege al Ungariei și-l trimite în pază la «Domnul Vlahilor de peste munți»²⁾. Acest fapt, foarte important, arată că în starea de anarhie a Ungariei, voevodul din Ardeal râvnia să se facă din funcționar stăpân³⁾ și că deocamdată, stăpân de fapt, întrețineă bune relații cu «Domnul Vlahilor de peste munți», îl menajă pentru a-și ajunge scopurile. Angevinul Carol Robert, ales rege al Ungariei la 1308, n'a fost recunoscut de voevodul ardelean decât la 1310⁴⁾. La 1319, noul rege poartă răsboiu cu Sârbii, care profitaseră și ei de împrejurări pentru a desface legăturile cu Ungaria⁵⁾. Abia la 1322 pun oamenii lui Carol Robert stăpânire pe ultimele cetăți și sate ale fiilor și foștilor partizani ai lui Ladislau⁶⁾. Dar nici acum regele nu-i încă liniștit. La 1323 se răscoală Sașii. În August 1324, Carol Robert trebuie să fie în Ardeal până la Oradea, căci pe de o parte se răsvrătise în Cicei un oarecare Moise, iar de altă parte năvăleau Tătarii de peste Carpați⁷⁾.

Anul 1324 este tocmai acela când apare întâia oară documentar voevodul transalpin Basarab, fiul lui Tihomir, într'o diplomă prin care regele răsplătește pe contele de Selagiu pentru că «pluribus vicibus nostras legaciones ad Bazarab vaivodam nostrum transalpinum... laudabiliter adimplevit»⁸⁾.

¹⁾ Ibid. — Hurmuz., I, 1, p. 519.

²⁾ Onciu, l. c., p. 744 și nota 2.

³⁾ Fessler, II, p. 16, 22.

⁴⁾ Hurmuz., I, 1, p. 572. — Fessler, II, p. 25.

⁵⁾ Fessler, II, p. 37. — Alfons Huber, Ludwig I. von Ungarn. In Archiv für österr. Geschichte, 66 (1885), p. 6.

⁶⁾ Hurmuz., I, 1, p. 584. — Fessler, II, p. 27, 39.

⁷⁾ Hurmuz., I, 1, p. 589. — Iorga, Cele mai vechi cronică ungurești. In Rev. ist. VIII (1922), p. 12—15.

⁸⁾ Hurmuz., I, 1, p. 591.

Acest document arată că regele, după ce-și impusese autoritatea în Ardeal, se ocupase și de situația ce-și crease, în timpul anarhiei, voievodul tributar din Transalpina. Mai arată că regele fusese mulțumit de rezultatul negocierilor următe, deoarece răsplătește pe contele de Selagiu și numește pe Basarab «voevodul nostru». Putem deduce că regele a recunoscut stăpânirea lui Basarab asupra teritoriilor transalpine ale acestuia și că în schimb voievodul român s'a obligat să plătească tribut ca și înaintașii săi. Să cercetăm deci întrucât sporiseră, în timpul anarhiei ungare, după 1290, posesiunile voievodului transalpin.

Voevodatul lui Basarab a fost la început cuprins între râul Olt, la dreapta căruia, încă la 1285, există voevodatul lui Bărbat și Câmpulungul unde, până la 1300, rezidă un conte unguresc. Eră deci în Argeș, cu reședință evident în locul numit mai apoi Curtea de Argeș. Acolo s'a născut fără îndoială «Basarab fiul lui Tihomir». Încă dela 1335 se amintesc, cu rost politic (fiii) lui Basarab¹⁾, dintre cari, fie zis în treacăt, noi nu cunoaștem decât pe unul, pe Alexandru. Dacă acei fii nu aveau, la 1335, decât 20 de ani, erau născuți, cel mai târziu, la 1315. Dacă tatăl lor Basarab nu avea nici el la 1315 decât tot 20 de ani,— este de altfel documentar dovedit că oamenii intrau altădată mai tineri în vâltoarea vieții și întemeiau mai de timpuriu căminuri,— eră născut, cel mai târziu, la 1295. De altă parte, o veche cronică ungurească ne înfățișează pe Alexandru Basarab, între 1352—5, cu barbă albă²⁾. Dacă admitem că avea atunci vreo 55 de ani, eră născut pe la 1300, iar tatăl său Basarab trebuie să fi fost născut între 1270—1280. Nu gresim deci mult punând data nașterii lui Basarab pe la 1280. Pe atunci trăia aşă dar tatăl său Tihomir, un fiu poate al voievodului Seneslau dela 1247.

Voevodatul dela Argeș trebuie să se fi întins mai întâi asupra Câmpulungului, pentrucă acolo, dela 1300, nu mai întâlnim stăpânire ungurească. Ocuparea se va fi făcut deci spre sfârșitul domniei lui Andrei III, probabil încă de voievodul Tihomir și este poate de pus în legătură cu fortificarea Făgărașului de Unguri la 1300. Odată cu Câmpulungul trebuie să fi fost luate în stăpânire de voievodul dela Argeș și cele două cetăți de apărare — atribuite de popor lui Negru-Vodă — ale fostei

¹⁾ Ibid., p. 633.

²⁾ Chronicon pictum. Reproducere la V. Drăghiceanu, Curtea domnească din Argeș. In Bulet. com. monum. ist., X—XVI (1917—1923), p. 13.— Se reprezintă una din misiunile lui Dimitrie, episcop de Oradea dela 1345, pe lângă Alexandru Basarab, Domn dela 1352, menționate într'o diplomă dela 1355. (Hurmuz., I, 2, p. 37).

posesiuni ungurești și anume: cetatea de pe Dâmbovița din satul Cetățenii din Vale, lângă Stoenești (Muscel), la 25 km. sud-est de Câmpulung¹⁾ și cealaltă cetate, tot pe Dâmbovița, dela Rucăr, la nord-est de același oraș²⁾. Aceasta din urmă se poate însă să fi fost ridicată de în-suș voievodul român, pentru a împiedeca încursii ungurești dinspre pasul Bran, pe când cetatea dela sud-est trebuie să fi existat încă din vremea Ungurilor, ca apărare împotriva Tătarilor.

A urmat apoi anexarea Loviștei. La 1311, Loviștea, împreună cu teritoriul corespunzător de peste Carpați, numit mai târziu Amlaș, aparținea încă lui Nicolae de Tălmaci³⁾, fiul lui Conrad concesionarul dela 1265. La 1319 însă, constatăm că dacă Nicolae și fratele său Ioan de Tălmaci stăpânesc încă Tălmaci, Săcele și Amlaș, pe când un văr al lor, Petru, are Cișnădia, de Loviștea nu se mai vorbește⁴⁾. Așadar, Loviștea trecuse în stăpânirea voievodului transalpin, probabil Basarab, între 1311 și 1319, pe vremea când fiii și ultimii partizani ai lui Ladislas Apor erau încă răzvrătiți în Ardeal și de sigur cu consumțimântul acestora, cari aveau interes să slăbească în toate chipurile pe oamenii lui Carol Robert⁵⁾. Până la ocuparea Olteniei de către Austriaci la 1718, Loviștea, deși la dreapta Oltului, a și făcut parte din județul Argeș și aşa a fost și după ce, la 1739, am redobândit Oltenia⁶⁾. Dealul, prin Loviștea se înțelegea teritoriul de pe amândouă malurile Oltului, dela Carpați până mai jos de gura Lotrului. Se poate deci ca cetatea dela Argeș, la 30 km. nord de Curtea de Argeș, lângă satul Poenari, să fi fost un punct mărginaș de apărare a Loviștei ungurești⁷⁾ sau, mai bine, un centru fortificat între cele două stăpâniri ungurești din Loviștea și dela Câmpulung și, în acest caz, să fi trecut odată cu acestea în posesiunea voievodului muntean, între 1300 și 1319.

Acestea sunt, documentar dovedite, extensiunile voievodului român dela Argeș la 1324, când Carol Robert îl numește «voievodul nostru»

¹⁾ Articolul lui V. Drăghiceanu în Bulet. com. monum. ist., 1912, p. 89. Cf. Iorga, Cronicile și tradiția noastră istorică, I. c. p. 131-2.

²⁾ Al. Lapedatu, în același Buletin, 1910, p. 178.

³⁾ Hurmuz., I, 1, p. 325.

⁴⁾ Ibid., p. 579.

⁵⁾ La 1322, când se confirmă iar lui Nicolae de Tălmaci, Amlaș, Orlat, Săcele, dependente de castelul Siliștei, se spune că reluase acest castel dela fiii răzvrătiți ai lui Ladislas Apor. (Hurmuz., I, 1, p. 584).

⁶⁾ Izvoarele la Onciu, Titlul lui Mircea. Conv. lit., 36 (1902), p. 728—29.

⁷⁾ Al. Lăpedatu, în Bulet. com. monum. ist., 1910, p. 182.

și spune că trimisul său, contele de Selagiu, îndeplinise cu succes mai multe misiuni pe lângă Basarab.

Nu se dovedește cu nimic că Basarab ocupase și Oltenia. Din singura împrejurare că dela 1291 nu se mai întâlnesc bani ungurești de Severin¹⁾, se poate deduce și că, încă de pe atunci, pe când la Argeș era voevod Tihomir, Oltenia căzuse iar, în vremea slabului rege Andrei III, sub dependență bulgară. O stăpânire a voevozilor dela Argeș asupra Olteniei e greu de admis înainte ca ei să fi anexat Loviștea între 1311—1319. Apoi, dacă Loviștea ar fi fost anexată în urma Olteniei, ar fi fost considerată ulterior ca făcând parte din aceasta și nu din județul Argeș. Dar chiar dacă, după anexarea Loviștei, deci după 1311—1319, Basarab va fi cuprins și Oltenia, el a restituit-o Ungariei în vremea negocierilor cu contele de Selagiu, căci tocmai la 1324 găsim iarăși ban unguresc de Severin.

Raporturile regelui cu voievodul român sunt bune după aceasta încă la 1327, când papa scria, în favoarea catolicilor, atât contelui de Brașov și voievodului Ardealului, cât și «nobili viro Bazaras, vaivode transalpino». Și posesiunile acestuia papa le privește, ca și regele de sigur, ca fiind «in terris subiectis in regno Ungariae»²⁾. Mai stim că Basarab plăti acum regulat «censum debitum regie maiestati»³⁾.

Numai puțin după 1327 găsim stricate relațiile dintre Carol Robert și Basarab. Cauza trebuie căutată în luptele dintre Sârbi și Bulgari pe vremea țarului Mihail din Vidin, între anii 1325—1330, când și lipsesc bani de Severin, lupte în care a fost amestecat și regele Ungariei⁴⁾ și în care a intervenit, de partea Bulgarilor, după 1327 și Basarab.

Acesta a scuturat situația de «censualis» sau tributar al regelui, pe care o primise la 1324 și care n'avea de altfel nimic umilitor⁵⁾ și a pornit

¹⁾ Onciul, I. c., p. 49, 729.

²⁾ Hurmuz., I, 1, p. 600—601. — Expresiunile papei se înțeleg fără a le referi la posesiuni de dincolo de Carpați ale lui Basarab, recunoscute apoi ca feode urmașilor lui, cum credea Onciul, I. c., p. 740—41.

³⁾ Izvoarele la Onciul, I. c., p. 49, nota 1.

⁴⁾ La 1325, papa scria regelui că nu-l poate ajuta «ad refrenandum nationum infidelium tuo regno vicinarum, contra quas te pugnare frequenter oportet». (Hurmuz., I, 1, p. 594). Scrisoarea papei către Basarab la 1327 dovedește că la 1325 papa nu facea aluzie și la voievodul român.

⁵⁾ La 1241, regele Bela recunoșcuse suzeranitatea împăratului Frederic II, în schimbul făgăduinței de ajutor contra Tătarilor (Fessler, I, p. 443). — Regele Poloniei a fost «censualis» al regelui Boemiei (Iorga, Cele mai vechi cronică ungurești. Rev. ist.,

să ocupe mai întâi Oltenia dependentă de Ungaria, unde a întâmpinat de sigur cea mai bună primire din partea voevozilor români, urmași ai lui Litovoi și Bărbat¹⁾, apoi țara Severinului cu «cetatea ei», de care cetate se amintește acum întâia oară.

După ce, în Iunie 1330, România și Bulgaria au fost înfrânți de Sârbi la Velbujd sau Chiustendil²⁾, Carol Robert a pornit asupra lui «Basaras, infidelis noster transalpinus», pentru «a redobândi părțile transalpine ale regatului» și anume «quedam confinia» pe care «schismaticul» Basarab și fiili lui le dețineau «in nostrum et sacre corone non modicum deragamen» și «in preiudicium sacri dyadematis regii et nostrum infideliter»³⁾. În Septemvrie, regele «per Zeurin... transtulit se in terram Bazarab vaivode... ut de ipsa terra ipsum Bazarab expelleret». După ce a reluat țara Severinului cu cetatea ei, le-a dat lui Dionisie Szécsy, cu titlul de ban. Când regele ajunse la râul Motru, cum zice istoricul Fessler fără a arată izvorul⁴⁾, sau poate la râul Lotru, Basarab îi făcă propunerii de pace: despăgubiri de răsboiu; recunoașterea stăpânirii ungurești pe «țara Severinului cu dependențele ei», pe care regele le deținea acum cu forță; plata regulată a tributului. Indemnat însă de voevodul Toma, moștenitorul fiilor lui Conrad de Tălmaci⁵⁾ și care speră probabil să redobândească și Loviștea, regele respinse oferta lui Basarab. Intră «in terram transalpinam» și în Noemvrie era sub cetatea dela Argeș. Crezându-se victorios, dar având armata obosită după un drum de peste o lună și istovită din lipsă de hrana într-o țară pustie și necunoscută, Carol Robert declară că acordă pacea și ordonă retragerea. Basarab îi oferi călăuze să-l scoată din țară. Dar armata regală se văză deodată atrasă în cursă și în strâmtorile stâncilor fu de două ori măcelărită de voevodul român, care era ajutat și de vecinii «Tătari».

VIII (1922), p. 16, nota 1). — Mai târziu Hugo Grotius avea să formuleze această situație juridică: «Sunt puteri cari plătesc ceva alteia pentru a se răscumpără de atacurile ei, sau pentru a găsi în ocrotirea ei apărare contra atacurilor altora...; nu începe îndoială că rămân totuș suverane, deși tributul ce plătesc, mărturisire a slăbiciunii lor, le micșorează întrucâtva demnitatea».

¹⁾ Iorga, *Geschichte des rum. Volkes*, I, p. 254.

²⁾ Jireček, *Gesch. der Bulgaren*, p. 290, 292. — Iorga, *Condițiile de politică generală etc.*, I. c., p. 393.

³⁾ Hurmuz., I, 1, p. 623 (anul 1332), 625 (anul 1332), 633 (anul 1335). — Hurmuz., I, 2, p. 14 (anul 1351).

⁴⁾ Fessler, II, p. 49.

⁵⁾ Onciu, I. c., p. 738.

Regele însuș nu scăpă decât schimbându-și portul și, fugind, se întoarse la Temișoara¹⁾.

După această cumplită înfrângere, Carol Robert, reținut de asemenea de alte interese în Boemia și Polonia, nu se mai gândi la revanșă. De tribut din partea Domnului transalpin n'a mai fost vorba²⁾. Voevodatele române din Oltenia rămaseră firește închinate lui Basarab. Chiar țara Severinului, cu sau fără cetatea ei, căzù sub stăpânirea acestuia, căci dela 1330 până la 1342, adică până la moartea lui Carol Robert, nu se mai găsesc bani ungurești de Severin³⁾.

În Iulie 1342, se urcă pe tronul Ungariei regele Ludovic, care se anunță foarte energetic. Când acesta veni în Ardeal, în vara anului 1343, Basarab socotì mai prudent să trimítă în misiune pe fiul și acum asociatul său la domnie, Alexandru Basarab, pentru a restabili relațiile de odinioară⁴⁾. Plăti din nou tribut, rămasse cu Oltenia, dar restituì regelui țara Severinului propriu zisă unde, dela 1342 înainte, reîncepe șirul banilor ungurești.

Astfel, raporturile dintre Basarab și Ungaria erau bune când, dela anul 1345, începe, cu Tătarii comandanți de Otlamus sau Atlamos, o serie de lupte în Muntenia și chiar Moldova, la care participă Unguri, Secui și Români, aceștia conduși de Alexandru Basarab⁵⁾. În timpul

¹⁾ Fessler, II, p. 49. — Onciu, I. c., p. 29, nota 2 și p. 48, nota. — Iorga, Lupta pentru stăpânirea Vidinului. Conv. lit., 34 (1900), p. 977. — Acelaș, Carpații în luptele dintre Români și Unguri. An. Ac. Rom., Seria 2, Secț. Ist., vol. 38 (1915), p. 82 (crede că au fost două expediții, una asupra Severinului, alta asupra Argeșului). — A. Marinescu, Dinastia lui Radu-Negru Vodă și dinastia Basarabilor. An. Ac. Rom., Seria 2, Secț. Ist., vol. 33 (1910—1911), p. 821. — N. Densușianu, în Gazeta Transilvaniei, No. 227—236 din 1909. — Cf. doc. publicat de V. Motogna în Rev. ist., IX (1923), p. 82—83.

²⁾ Fessler, II, p. 54—61.

³⁾ Pesty Frigyes, I. c., Titlul de ban ce-l poartă în acest interval Dionisie, este o simplă afirmare de pretenții și speranțe.

⁴⁾ Fessler, II, p. 91 și Huber, I. c., după Ion de Kiküllö, biograful regelui Ludovic. — Că Alexandru Basarab era asociat la domnie, se vede din faptul că lui se adresează papa, la 1345, scriind în favoarea catolicilor, către voevozii «Olahilor Romani» «commorantes in partibus Ungarie Transilvanis, Ultralpinis et Sirmiis» și anume «nobilibus viris: Alexandro Basarati et aliis tam nobilibus quam popularibus Olahis Romanis», lui Nicolae principe de Remetea (probabil Remetea temișană), voevozilor de Bivinis, Syprach, Zopus și Auginas (Hurmuz, I, 1, p. 697—98). Pentru că toți aceștia nu se pot identifica, nu se pot trage nici deducții asupra organizării politice a Munteniei și Olteniei, cum a încercat Huber, I. c.

⁵⁾ Hasdeu, Negru-Vodă, p. CXCV și urm. — Fessler, II, p. 129, 131—33. — Huber, I. c., p. 16—17. — Iorga, Cele mai vechi cronică ungurești, Rev. ist., VIII

acestor lupte muri, la 1351—2 la Câmpulung¹⁾, bătrânul Basarab, iar tradiția adaugă că acolo s'a și îngropat²⁾.

Așadar, în timpul lui Basarab, voievodatul dela Argeș, în care se înglobase, probabil încă de către Tihomir, Câmpulungul, s'a întins asupra Loviștei între 1311—1319, apoi asupra Olteniei, mai puțin țara Severinului propriu zisă și în sfârșit asupra Țării-negre, adică a județelor Dâmbovița, Prahova și Buzău și a Munteniei sudice până la Dunăre, cucerite dela Negri-Tătari. Se cuvine deci cu dreptate lui Basarab epitetul de «mare», cum este numit pe piatra tombală a fiului său Alexandru. Acesta, care fusese asociatul și brațul drept al tatălui său, a desăvârșit numai, între 1352—4, izgonirea Tătarilor. La luptele contra acestora, în ultimul an, a luat parte însuș regele Ludovic.

Victoria, obținută astfel cu puteri unite și pe care Ungurii au crezut-o datorită intervenției miraculoase a Sf. rege Ladislas³⁾, a avut un mare răsunet și a constituit un titlu de glorie ce regele Ludovic și-a atribuie cu ostentație. Țara neagră, cucerită dela Negri-Tătari, el a considerat-o, ca și Transalpina de mai nainte, ca și Cumania de altădată, ca dependentă a coroanei sale. Ca simbol al cuceririi a pus pe monedele sale un cap de arap, figurând când singur pe revers, când pe față alături de efigia în picioare a regelui, sau la picioarele lui⁴⁾. Cât privește

(1922), p. 18. — Acelaș, Cronicile și tradiția noastră istorică. An. Ac. Rom., Seria 2, vol. 33 (1910—1911), p. 144. — Al. Lapedatu, Cum s'a alcătuit tradiția națională despre originile Țării Românești, p. 290, nota 4.

¹⁾ Onciu, Anul morții marelui Basarab. In Bulet. com. monum. ist., X—XVI (1917—1923), p. 101.

²⁾ Hrisov din 1714, privitor la mănăstirea Câmpulung: «Nicolae-Alexandru voevod, fețiorul răposatului Basarab voevod... ce le sunt trupurile îngropate la această sf. mănăstire... fiind pe atunci biserică de mir». (La Drăghiceanu, Curtea domnească din Argeș. Bulet. com. monum. ist., I. c., p. 16, nota 3).

³⁾ Iorga, Cronicile și tradiția noastră istorică, I. c., p. 137.

⁴⁾ Simbolul era potrivit pentru niște Negri-Tătari, pe cari încă dela 1240 arhidiacoul Toma de Spalatru îi descrise ca «spâni, cu obrazul turtit și cu nasul cărn», (Fessler, I, p. 363). Într-o biserică ungurească, Tătarul cu care luptă Sf. Ladislas este reprezentat cu chipul negru. (Reproducerea la Hasdeu, Negru-Vodă, p. LIV). Moneda regelui Ludovic, la Hasdeu, ibid., p. CCXXII, care credeă însă că simbolul se referă la stăpânire asupra Basarabilor, a căror stemă ar fi fost capu de arap. Acel cap de negru nu poate reprezintă nici Dalmăcia, cedată de Venetianii lui Ludovic la 1358 (G. I. Brătianu, Scutul unguresc în stema Basarabilor. Rev. ist., VII (1921), p. 126—27) pentru că emblema Dalmăției sunt trei capete încoronate.

pe Basarab și pe fiul său Alexandru, pe lângă întinderea stăpânirii lor efective, ei s-au ales, ca cuceritori ai Țării-negre, cu porecla de Negru-Vodă, un titlu de cinste ce le-a hărăzit poporul¹⁾.

VI

Se explică deci că la moartea lui Basarab, la 1351—2, fiul său Alexandru să fi înțeles să-i urmeze în domnie în virtutea dreptului de moștenire și a dreptului de cucerire, fără să solicite recunoaștere din partea regelui Ungariei și fără să admită suzeranitatea acestuia asupra unei țări câștigate cu vârsarea sângei românești, sub viteaza conducere a voevozilor români. Intr'un act dela 1359, regele Ludovic vorbește de «eo tempore quo Alexander Bazarati, vaivoda transalpinus, nos pro domini naturali recognoscere renuebat»²⁾. Același act ne arată că s-au găsit însă boieri cari au dezaprobat atitudinea mândră a Domnului, socotind-o periculoasă și au emigrat în Ardeal³⁾. Pericolul tătăresc va fi indemnătă însă și pe rege și pe voievod să ajungă la o înțelegere, pe care o și găsim făcută la 1355, când o diplomă a lui Ludovic vorbește de misiunile pe cari Dimitrie, episcop de Oradea, le avusese pe lângă Alexandru Basarab «occasione pacis et concordiae inter nos et eundem tractandae, disponendae et firmandae». În această diplomă regele numește pe Alexandru Basarab, voievodul *nostru transalpin*⁴⁾. Așadar, Alexandru recunoscuse suzeranitatea Ungariei, că detine adică dela rege, ca beneficii, posesiunile lui — probabil pe cele oltene și pe cele din părțile foste tătărești. Intr'adevăr, într'o proclamație dela 1365 contra urmașului lui Alexandru, regele vorbește de beneficiile acordate acestuia, de *pactul* intervenit între ei și de *censul* datorit de voievodul român⁵⁾. Deocamdată, nu pare să fi fost vorba și de țara Severinului, căci șirul banilor ungurești este neîntrerupt până la 1356.

Dela 1357 însă, raporturile dintre rege și Alexandru Basarab se strică din nou, pentru a nu se mai restabili până la moartea acestuia.

¹⁾ Aceasta mi se pare explicația firească a epitetului de Negru-Vodă. Astfel îmi explic și de ce s'a atribuit Valahiei în cartea lui Ulric de Reichenthal (păstrată în ediție dela 1536) și chiar amânduror Principatelor de olandezul Levin Hulsius (1597) drept stemă, capete de arapi. (Hasdeu, *Etymologicum magnum Româniae*, III, p. 2567 și 2575 v. Basarab). Este simbolul țărilor negre și nici de cum stema familiilor domnitoare.

²⁾ Hurmuz., I, 2, p. 60.

³⁾ Hurmuz., I, 2, p. 60, 98—100. — Huber, l. c., p. 9.

⁴⁾ Hurmuz., I, 2, p. 37.

⁵⁾ Hurmuz., I, 2, p. 92—93.

E probabil că Alexandru a profitat de împrejurarea că între anii 1355—1361 regele Ludovic a fost încontinuu ocupat cu expediții militare în Sârbia, Neapole, contra Venetiei¹⁾ și împotriva lui Bogdan, marămușanul rebel, ajuns Domn al Moldovei. Proclamația dela 1365 zice că Alexandru Basarab spre sfârșitul vietii și-a călcăt credința, n'a respectat pactul încheiat cu regele și n'a plătit censul²⁾. Putem adăogă că Alexandru s'a folosit de încurcăturile regelui pentru a ocupa și țara Severinului, unde, dela 1357 la 1364 anul morții voevodului, nu mai întâlnim bani ungurești³⁾. Ceeace contribuia la înăsprirea raporturilor dintre rege și populațiile ortodoxe era și tendința de a le impune cu orice preț ritul catolic, una din cauzele și a emigrării Românilor din Maramureș în Moldova⁴⁾.

Putem spune că dela 1357 până la moarte la 1364, Alexandru Basarab a domnit neatânat de Ungaria, stăpân neturburat al Munteniei, Olteniei și chiar țării Severinului.

Expunerea de până aci despre Basarab și fiul său Alexandru, mai arată că este istoricește întemeiată tradiția olteană despre închinarea Olteniei către Negru-Vodă⁵⁾.

* * *

In răstimpul dela 1357 la 1364, Alexandru Basarab s'a ocupat în liniste de organizarea statului.

E probabil că încă voevodul Tihomir își mutase reședința dela Argeș la Câmpulung, ca o afirmare a stăpânirii românești în acel centru ungaro-săsesc și catolic. Dar, în momentul morții lui Basarab, biserică Sf. Nicolae domnesc din Curtea de Argeș era în construcție, ceeace arată că chiar Basarab se gândise să revie la reședința originară. Biserică

¹⁾ Fessler, II, p. 133—5. — Huber, I. c., p. 26—27. — Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 421—2.

²⁾ Hurmuz., I, 2, p. 92—93.

³⁾ Pesty Frigyes, I, p. 248 sq. — Iorga, Lupta pentru stăpânirea Vidinului, I. c.. p. 980—1. — Onciu, Titlul lui Mircea, I. c., p. 735, nota. — Excepție face numai anul 1359, când regele, victorios în Sârbia, restabilește și banatul de Maciova în vechile hotare. (Fessler, II, p. 142).

⁴⁾ Fessler, II, p. 143.

⁵⁾ Hasdeu, Negru-Vodă, p. VII. — In cronica țării, tradiția s'a deformat în sensul că *Basarabii* s'ar fi închinat lui Negru-Vodă; explicația am dat-o în broșura «Banii și cainacamii Craiovei» (extras din revista «Arhivele Olteniei», anul III (1924), No. 13), p. 7—10.

² A. R. — Memoriile Secțiunii Istorice, Seria III. Tom. IV. Mem. I

aceasta a fost sfârșită de zid și în parte zugrăvită în vremea lui Alexandru¹⁾.

Se știe însă că la 1359 Alexandru a obținut, după mai multe stăruințe, dela patriarhia din Constantinopol, înființarea unei mitropolii a «toată Ungro-Vlahia», adică a Vlahiei despre Ungaria²⁾. Titular a fost numit mitropolitul de Vicina, Iacint, pe care voevodul îl chemase «cu câtva timp mai nainte lângă dânsul»³⁾. Se pune întrebarea în ce biserică va fi slujit Iacint, deoarece Sf. Nicolae domnesc nu era încă sfârșit.

«Vieața lui Nifon», scrisă între 1517—1521, zice că Neagoe-Vodă «sparse mitropolia din Argeș din temelia ei și zidi în locul ei altă sfântă biserică»⁴⁾, adică biserică episcopală de azi. Inscriptia pusă de Neagoe pe noua lui ctitorie glăsuește și ca că clădirea s'a făcut în locul altei biserici «pe care am găsit-o Domnia mea la Curtea de Argeș, dărâmata și neîntărită»⁵⁾. Din vremea lui Radu cel Mare, adică de vreo 20 de ani, mitropolia țării fusese de altfel mutată dela Argeș la Târgoviște. Nici «Vieața lui Nifon», nici alt izvor, nu spune că biserică mitropolitană ar fi fost vreodată alta decât aceea pe care a dărâmăt-o Neagoe-Vodă. Cel mai vechiu chip de ctitor ce s'a găsit figurat în biserică episcopală de azi, înainte de restaurare, era al lui Radu Vodă-Negru cu soția sa Ana⁶⁾, adică al lui Radu fiul lui Alexandru. Vechiul pomelnic, dela 1785, ce ni s'a păstrat, începe cu Basarab, Alexandru, Radu⁷⁾. Deductia din aceste puține elemente pare a fi că Iacint a slujit într'o veche biserică a voevozilor dela Argeș, pe care a restaurat-o apoi Radu, fiul lui Alexandru.

Pe lângă această biserică, probabil modestă și destinată uzului obștesc, s'a început, încă de pe vremea lui Basarab, biserică domnească — mai falnică și mai potrivită cu noua situație a voevodului — din cuprinsul, cum arată săpăturile, al curții domnești⁸⁾, un fel de capelă particulară a familiei voevodale.

¹⁾ D. Onciul, In chestia bisericii domnești dela Curtea de Argeș. Extras din Bulet. com. monum. ist., IX, p. 14, 17.

²⁾ Și nu în înțeles de dependență de Ungaria, cum credea Onciul, Titlul lui Mircea. Conv. lit., 35 (1901), p. 1020 și A. Marienescu, l. c., p. 555. — Cf. V. Bogrea, în Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj, II (1923), p. 357.

³⁾ Hurmuz., XIV, p. 2. — Iorga, Condițiile de politică generală etc., l. c., p. 388.

⁴⁾ Arhiva istorică, I, 2, p. 148.

⁵⁾ Gr. Tocilescu, Curtea de Argeș, p. 23.

⁶⁾ Ibid., Picturile fusese rețușate la 1761. (Ibid., p. 53).

⁷⁾ Convorbiri literare, 49 (1915), p. 1121.

⁸⁾ Vezi planul în Bulet. com. monum. ist., X—XVI (1917—1923), p. 5.

Fiindcă mitropolia s'a înființat la Argeș, tot aci trebuie să fi fost, la 1359 și scaunul domniei, strămutat deci iarăș dela Câmpulung. Totuș și Alexandru a fost îngropat, la 16 Nov. 1364, la Câmpulung¹⁾ ca și tatăl său, «marele» Basarab și, probabil, bunicul său Tihomir. Se vede că moartea l-a surprins acolo și că n'a mai fost transportat la Argeș. Dealtfel, el figură, încă în sec. XVIII, împreună cu fiul său Radu, ca cei mai vechi ctitori, pe pereții bisericii din Câmpulung²⁾, ceeace însemnează că el a făcut și aci o biserică nouă pe locul aceleia, poate de lemn, în care se îngropaseră înaintașii săi. A făcut adică la Câmpulung ceeace Ștefan cel Mare a făcut mai târziu la Rădăuți.

* * *

Astfel, domnia lui Alexandru este atât de strâns legată, încă dela 1335, cu a tatălui său Basarab, încât ceeace tradiția veche populară munteneană atribue lui «Negru-Vodă» se potrivește tot atât de bine și tatălui și fiului: alungarea Tătarilor dela răsărit de Olt, întemeierea domniei Țării Românești. Cât privește partea din tradiție despre soția lui Negru-Vodă, că ar fi făcut — exact nu poate fi decât că a refăcut — biserică papistașă din acest oraș, ea se referă mai degrabă la catolica sau convertita Clara, documentar dovedită ca a doua soție a lui Alexandru³⁾, decât la pretinsa doamna Marghita a lui Basarab⁴⁾.

¹⁾ Piatra lui tombală, admirabil conservată, era și pe vremea stolnicului C. Cantacuzino, ca și azi «dinaintea ieșirii egumenesc». (Cronologia tabelară, la Iorga, Operele lui C. Cantacuzino, p. 20). Domnul este numit Nicolae-Alexandru, prin adăugire poate a numelui sfântului din hramul bisericii domnești dela Curtea de Argeș.

²⁾ Vezi aci, p. 34—5.

³⁾ Hurmuz., I, 2, p. 158 (scrisoarea papei din 1370).

⁴⁾ Existența ei este îndoelnică deși este numită într'un hrisov dela Constantin-Vodă Șerban. (Lapedatu, Cum s'a alcătuit tradiția....., p. 291, nota 3) și în pomelnicul dela Câmpulung «prefăcut și înnoit» la 1701. (Drăghiceanu, I. c., p. 25). — Banul Mihai Cantacuzino stă la îndoială între Marghita lui Basarab și Ana lui Radu-Negru (Tunslu, p. 13, 127—28). — Si Sân-Nicoară dela Argeș este atribuit de popor Margaretei lui Negru-Vodă. (N. Gabrielescu, Ruinele Sân-Nicoară, 1888, p. 3). — Deoarece Negru Vodă-s'a confundat cu vremea cu Radu, care a devenit Radu-Negru (vezi p. 34 sq.), aceleași ctitorii catolice s'au atribuit și Anei, soția lui Radu. (Mihai Cantacuzino, I. c.). — In Revista catolică, 1914, p. 79, Auner propune că Marghita ar fi Ana, devenită Margareta sub influență lui Bandini, care arată pe principesa ungără Margareta ca ctitoră a vechilor biserici catolice din Moldova. (An. Ac. Rom., XVI, p. 53, 63, 91). Auner limitează chiar între 1378—1382 înființarea mănăstirii catolice din Câmpulung. Dar nu-i dovedește cu nimic că Ana ar fi fost catolică.

Așadar, Negru Vodă al tradiției nu este numai Basarab¹⁾, ci și fiul său Alexandru și cu dreptate: în timpul domnii celui dintâi și ca asociat al lui, a început Alexandru cucerirea Țării-negre, izgonind pe Negri-Tătari. Față cu porecla glorioasă de Negru-Vodă, în care tradiția populară a contopit pe acești doi Domni, se înțelege și de ce tradiția olteană spune că Oltenia s'a închinat lui Negru-Vodă. Această poreclă strălucită a eclipsat în fine amintirea lui Tihomir, de care tradiția, chiar la Câmpulung, n'a mai știut nimic; de aceea, tradiția atribue lui «Negru-Vodă» și aşezarea scaunului domnesc la Câmpulung.

VII

La 16 Nov. 1364 se urcă în scaunul domnesc Vladislav voevod, fiul, nașcut dintr-o primă soție ortodoxă, al lui Alexandru²⁾.

Încă dela 5 Ianuarie 1365, din reședința dela Vișegrad, regele Ludovic dă o proclamație împotriva noului voevod, pe care-l declară și necredincios și dușman. Vladislav este acuzat că, urmând retele obiceiuri părintești, n'a recunoscut pe rege ca pe Domnul său firesc; s'a urcat în scaun fără a cere confirmarea regelui; deține, fără autorizația acestuia, beneficiile acordate tatălui său; nu respectă angajamentele acestuia; își atribue «titulum fictum... in contumeliam Domini a quo debent sua dependere insignia»³⁾. Titlul acesta fictiv poate să fi fost, cum cred unii istorici, titlul de rege, prin care Vladislav va fi voit să-și afirme neatârnarea. Se mai poate însă să fi fost vorba numai de titlul de ban de Severin, pe care Vladislav și-l va fi însușit pentrucă dețineare de fapt, ca și tatăl său în ultimii ani de domnie, țara Severinului, ba chiar ocupase, îndată după urcarea în scaun și în înțelegere cu cununatul său Strașimir, țarul bulgar din Vidin, cetatea Severinului. De aceea și proclamația lui Ludovic, chemând oastea regală «ad conterendam proterviam» lui Vladislav «rebellis et hostis», hotărăște că ea se va adună la 24 Februarie 1365 la Temișoara, pentru a redobândi țara ocupată de voevod și care este a regelui «după drept și moștenire»⁴⁾.

Regele atacă mai întâi pe Strașimir, cuprinse Vidinul la 30 Maiu 1365 și duse captivi în Ungaria pe țarul bulgar și pe soția lui, sora lui

¹⁾ C. Kogâlniceanu, Basarab I zis Negru. Buc., 1908. — Al. Lapedatu, o. c., *passim*.

²⁾ C. Kogâlniceanu, Biserica Sf. Nicolae domnesc. In Convorb. lit., 54 (1922), p. 727. — Scrisoarea papei din 1370, citată.

³⁾ Hurmuz., I, 2, p. 92—93.

⁴⁾ Ibid.

Vladislav. În Iunie, Ludovic era «dângă Severin». Intimidat sau abil, voievodul român recunoșcă suzeranitatea regelui victorios și evacuă țara Severinului, căci la 1365 găsim un ban unguresc de Severin¹⁾. Astfel se restabiliră relațiile și într'un act dat din Orșova la 10 Oct 1366, regele numește pe Vladislav «voievodul nostru transalpin²⁾. Dar, în urma cuceririi Vidinului, Ludovic dădu acestor stăpâniri dunărene o nouă organizare. La 1366, în loc de ban de Severin, întâlnim căpitanii ungurești de Vidin, iar la Maiu 1367 pe primul ban unguresc zis al «Bulgariei»³⁾.

In acelaș an 1367 însă, Vidinul unguresc este amenintat de o coaliție între Șişman, țarul bulgar dela Târnova, frate vitreg și dușman al captivului Strașimir, Turci și un oarecare Zoaykuch, despot la Varna și Mesemvria. Acesta oferă celorlalți să cucerească Vidinul, în schimbul unei răsplătiri bănești de 180.000 galbeni. Domnul Iorga, care ne împărăștește aceste știri, pe bază de izvoare ungurești, adăogă că nu se cunoaște «cât erau de serioase, nici care fu efectul pe care-l produseră la curtea ungurească»⁴⁾. E de crezut că tocmai de aceste împrejurări a avut cunoștință Vladislav și că a profitat de îngrijorarea curții ungurești, pentru a-i crea o nouă dificultate și a o săli la concesiuni, năvăllind atunci, prin vara sau toamna anului 1367, peste Carpați. Pretextul poate să fi fost modul cum se sfârșise, în Ianuarie acelaș an, hotărnicia ordonată de rege, în Octomvrie precedent, a satelor Orlat, Tilișca, Icilău și Săcele, din Amlaș «a parte terrarum domini Ladislai Vaivode nostri transalpini»⁵⁾, adică despre teritoriile Domnului muntean, *e regione*, în direcția lor⁶⁾, adică despre Loviștea. De năvălirea lui Vladislav amintește și încă incidental, un singur document, din Nov. 1369, în care se spune numai că niște acte de proprietate, păstrate la mănăstirea Sf. Nicolae din Tălmaci, fuseseră arse când cu invazia lui Layk

¹⁾ Fusese numit, firește numai onorific, încă dela 1364. (Pesty Frigyes, l. c.).

²⁾ Hormuz., I, 2, p. 136. — Nu pot împărăși părerea istoricilor noștri că regele, deși victorios, ar fi cedat lui Vladislav Severinul încă dela 1365, pentru a-l măngâia de scoaterea lui Strașimir din Vidin, a-l despărții de cauza acestuia și a nu-l mai avea dușman al slabei stăpâniri ungurești instalate acolo. (Hasdeu, Negru-Vodă, p. CCXIX CCXX. — Iorga, lupta pentru stăpânirea Vidinului, l. c., p. 980—81. — I. Minea, Din trecutul stăpânirii românești asupra Ardealului, p. 9).

³⁾ Iorga, l. c., p. 972—73.

⁴⁾ Ibid., p. 974.

⁵⁾ Pretextul și data, propuse de Bunea, Stăpânii țării Oltului, p. 18.

⁶⁾ Că acesta este înțelesul doc. de delimitare, a arătat Iorga, l. c., p. 981, nota 1.

voevod, fără a se arăta când s'a făcut invazia. Documentul acesta nu dovedește decât că evenimentul a avut loc înainte de primăvara anului 1369¹⁾.

Situatia Vidinului unguresc era astfel la 1367 încât, în Dec. acest an, regele chemă pe nobili la o expediție pe care declară că voește s'o conduce personal și al căreia scop, deși nu se arată²⁾, nu poate să fi fost decât salvarea orașului amenințat. În aceste împrejurări, Ludovic nu putea dori, firește, să aibă încă un dușman pe lângă acei cari-l pândiau. Se înțelege deci ca acum să se fi gândit să-și asigure concursul lui Vladislav, care avea interes să reia țara Severinului, dar nu și să ajute pe Șișman, rivalul cunnatului său, să ocupe Vidinul. Acum se înțelege că pentru a câștiga pe Vladislav și a-l legă mai strâns de coroana ungăra, regele să-i fi făcut, cu nume de feode, concesiunea celor două provincii pe cari le găsim apoi figurând în titulatura Domnului muntean: țara Severinului și țara Făgărașului.

Țara Severinului propriu zisă, județul Mehedinți, fusese în stăpânirea lui Basarab, în neatârnare de Ungaria, de pe la 1328 până la 1342

¹⁾ In acest doc. se intercalează textual două acte anterioare și anume: a) o scrisoare din Sentimre, cu data feria tertia (= Martii) post festum beati Martini confessoris (11 Nov.), deci din 13 Nov., 1369, a vicevoevodului Ardealului (al căruia nume nu se arată) către capitolul din Alba-Iulia, ordonând să se cerceteze despre pierderea unor acte la arderea mănăstirii Sf. Nicolae din Tălmaci, când cu invazia lui Layk voevod (Zimmerman-Werner-Müller, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, II, p. 333, No. 933); b) răspunsul, cu data de 28 Nov. al capitolului din Alba-Iulia către vicevoevodul Petru, că cercetarea s'a făcut «feria quarta (=Miercuri) post festum beati Briccii confessoris», adică la 14 Nov. (Ibid., p. 335, No. 935). Onciu a observat că era cu neputință ca cercetarea ordonată din Sentimre la 13 Nov. să se fi executat la Tălmaci de capitolul din Alba-Iulia, chiar în ziua următoare. Onciu a observat și că un interval de câteva zile (opt) nu se poate obțineă decât admițând anul 1365 și cetind, în prima scrisoare, ziua Sf. Martin *papa*, care se confundă adesea cu Sf. Martin confesorul. Astfel, Onciu puneă invazia lui Vlaicu în Ardeal la 1365 și admiteă că tot atunci, ca urmare a ei, regele concedase lui Vladislav feodul de peste munți, ceeace este însă în contracicere cu documentele. — Iorga propuneă anul 1368 și cetirea Sf. Martin de vară (Lupta pentru stăpânirea Vidinului, I. c., p. 980, nota 1). Dar originalul a fost examinat din nou și cetirea dovedită exactă. (Onciu, Titlul lui Mircea. Conv. lit., 36 (1902), p. 734, nota). Altă greutate vine din faptul că la Nov. 1369 vicevoevodul Petru, dovedit ca atare dela 13 Oct. 1368, nu mai trăia, fiind căzut în luptă cu părcălabul Dragomir la începutul anului 1369 (vezi p. 25). Ceeace este sigur este numai că doc. intercalate sunt din vremea vicevoevodului Petru, adică dintre Oct. 1368—primăvara 1369 și că deci *înainte de această din urmă dată* a avut loc invazia lui Vladislav în Ardeal. Documentul nu permite o fixare mai de aproape.

²⁾ Hurmuz. I, 2, p. 139.

la moartea lui Carol Robert. Alexandru Basarab o deținuse apoi din nou, dela 1357 până la moarte, la 1364. În acest an, fiul său Vladislav ocupase și cetatea Severinului, luând pare-se și titlul de ban dar, în urma expediției militare a lui Ludovic contra lui, fusese nevoie să restituie acestuia țara Severinului. Acum, spre sfârșitul anului 1367, o dobândă din nou, de astădată din măinile regelui, cu nume de feod și cu titlu de ban al Severinului, din mila însă nu numai a lui Dumnezeu dar și a coroanei ungare. I s'a cedat și cetatea, care, în urma organizării unui banat al «Bulgariei» cu reședință la Vidin, nu mai avea pentru Unguri importanță de odinioară.

Cât privește țara Făgărașului, cedată acum lui Vladislav cu titlul de duce, ea era, ca ducat, o alcătuire politică-administrativă nouă și de aceea este și numită, într'un act al voievodului român, o «nova plantatio»¹⁾.

Un privilegiu comercial acordat Brașovenilor la 28 Ian. 1368, este întâiul act cunoscut nouă azi în care Vladislav se intitulează: «Ladislaus, Dei et regie maiestatis gratia, vaivoda transalpinus et banus de Zeurinio», iar pe pecete se adaogă: «dux de Fugrus»²⁾.

* * *

¹⁾ Țara Făgărașului se dovedește în stăpânire ungurească la 1366, când regele dăruiește unui conte Stanislau satele Cernatul, Branul și Satul-Lung. (Iorga, Lupta pentru stăpânirea Vidinului, I. c., p. 979, nota 1). Prin urmare Făgărașul n'a putut fi cedat lui Vladislav înainte de 1366, cum credeă Onciu, Titlul lui Mircea, în Conv. lit., 36 (1902), p. 735, nota. — Cât privește Amlașul, el n'a aparținut niciodată lui Vladislav. Satele Orlat, Tilișca, Icilău, Săcele, din Amlaș, erau la 1364 ale lui Konya, fiul lui Toma de Tălmaci (Iorga, I. c., p. 980, n. 1). Iorga a arătat (ibid., p. 981, nota 1) că actul de delimitare dela 10 Oct. 1366 n'are înțelesul ce-i atribuia Onciu (I. c., p. 51, 731, 743) că Vladislav ar fi obținut, cuprins în denumirea de Făgăraș, și ținutul numit mai apoi Amlaș. Dealtfel, la 1370 Ungurii lucrau la înălțarea cetății Landskrone (Turnu Roșu), la punctul de trecere din Loviștea în Amlaș și întâlnim acolo un castelan și la 1378. (Hurmuz., I, 1, p. 154. Iorga, I. c., p. 980, nota 1). În fine, la 1383 regina Maria dăruiește episcopului transilvănean satele Săliștea, Valea, Sibiel și Cacova din ținutul Amlașului. (Hurmuz., I, 2, p. 278). Prin urmare «nova plantatio» din actul dela 15 Iulie 1372 (Hurmuz., I, 2, p. 198—9), nu se referă la o întindere mai mare dată de rege țării Făgărașului, prin alipirea la ea și a teritoriului zis mai târziu Amlaș, cum au cresut Hasdeu și Onciu, printr'o greșită înțelegere a actului de delimitare dela 1366.

²⁾ Hurmuz. I, 2, p. 144—45. În acest act se vorbește de «vama cea nouă dela Slătina», înființată deci de curând la punctul de trecere al traficului între cele două părți ale stăpânirii voievodului muntean pe malurile Oltului.

Așadar, Vladislav eră legat acum de coroana ungară nu numai prin lanțurile slabe ale voevodului transalpin, dar și prin cătușele feudale ale banului de Severin și ale ducelui de Făgăraș.

In Martie 1368, un emisar al regelui se găsiă în misiune pe lângă «Layk, voevodul transalpin»¹⁾. Suzeranul cerea vasalului ajutorul feudal pentru apărarea Vidinului. In Iulie, regele primiă dela trimisul său asigurări formale că «Layk voevod își va îndeplini datoria... pe deplin și va trimite destule provizii la Vidin»²⁾. Erau însă pe lângă rege sfetnici, sinceri sau interesați, cari se îndoiau de intențiile lui Vladislav³⁾. De aceea când, în Septembrie, izbucniră turburări în banatul Vidinului, regele nu se mulțumi cu asigurările voevodului. El mobiliză împotriva lui Vladislav, mai întâi pentru a-l țineă în respect⁴⁾, apoi pentru a obțineă dela el contingentul pe care, în Octombrie, apărătorii Vidinului îl așteptau de măcar 3 sau 4 banderii ale voevodului muntean⁵⁾. E sigur că Vladislav se lăsă greu și îndoelile regelui în privința intențiilor lui creșteau. La 1368 găsim chiar un ban unguresc de Severin, ostatec ruda lui Vladislav, Ladislav de Doboca din țara Făgărașului. Sub această presiune se hotărî Vladislav să pornească în ajutorul Vidinului. Fù însotit și de Doboca, la liberarea căruia se vede că regele consimți. Contingentul românesc se purtă vitejește. La aceste împrejurări se referă diploma dată de Vladislav lui Doboca, lăudând purtarea acestuia: «Cum liber esset factus ab excellentissimo principe Ludovico...., adhuc nos semper eramus sub iugo, sed in gratia principis praedicti, exercitum validum contra Turcos infideles et imperatorem de Tyrna in Bulgaria proclamari fecimus, ipse magister Ladislaus Doboka... nobiscum et cum exercitu nostro, viriliter contra saevissimos et infideles Thurcos et imperatorem de Tyrna, ipsosque invadendo, perpetravit actus militares nobiles»⁶⁾.

¹⁾ Iorga, I. c., p. 975.

²⁾ Ibid, p. 982.

³⁾ I. Minea, Relațiile politice dintre Tara Românească și Ungaria pe timpul lui Ludovic I. Conv. lit., 44 (1910), p. 1131.

⁴⁾ Astfel înțeleg doc. din Sept. 1368, care vorbește de expediția începută contra lui Vlaicu. (I. Minea, I. c., p. 1134—5).

⁵⁾ Iorga, I. c., p. 983. (Acest doc. a fost trecut cu vederea de Minea, o. c.).

⁶⁾ Hurmuz., I, 2, p. 198. — Izvoarele doveditoare că Vlaicu a venit în ajutorul Ungurilor la Vidin spre sfârșitul anului 1368, la Onciul, Titlul lui Mircea. Conv. lit., 37 (1903), p. 17, nota 2. — Fessler, II, p. 154 — 5. — Altă interpretare a documentelor la V. Motogna, Răsboiale lui Vlaicu-Vodă cu Ungurii. Rev. ist., IX (1923), p. 13—20.

Vidinul rămase în stăpânirea Ungurilor. La 12 Nov. 1368, regele se află la Cladova, în fața Severinului¹⁾ care fù redat lui Vladislav. Dizolvarea armatei ce se mobilizase în Ardeal contra acestuia, fù hotărîtă pentru ziua de 7 Dec.²⁾.

Dar, în Vidin, din cauza misionarilor catolici prea zeloși³⁾, izbucnì o răscoală și în Ian. 1369 găsim pe Vladislav stăpân al orașului. La 12 Februarie, ortodoxii măcelăresc mai mulți misionari catolici⁴⁾. Împotriva vasalului acuzat, poate pe nedrept, de felonie, regele pune imediat la cale două expediții. Din Ardeal pornesc în Transalpina voevodul Nicolae și vicevoevodul Petru. Aceștia, după ce trecu că râul Ialomița, ajunseră la cetatea de pe Dâmbovița, din satul Stoenești de azi, unde căzură amândoi și alți comandanți, sub loviturile părcălabului Dragomir, în împrejurări identice cu cele dela 1330 sub cetatea dela Argeș. Lupta a avut loc înainte de 20 Febr. 1369, când voevod al Ardealului nu mai este Nicolae ci Emeric și după 13 Oct. 1368, când apare întâia oară ca vicevoevod Petru. Complexul evenimentelor permite a fi fixată în Ianuarie sau începutul lui Februarie 1369⁵⁾. De altă parte, regele însuș, din apropierea Severinului, trimise pe banul de Maciova, Nicolae de Gara, să ocupe cetatea, ceeace se și făcù fără mare rezistență, pare-se, din partea Românilor⁶⁾. Avem astfel, la 1369, un ban unguresc de Severin. Unguri reocupară și Vidinul.

¹⁾ I. Minea, l. c., p. 1135.

²⁾ Ibid.

³⁾ Huber, l. c., p. 32, arată că silnicele convertiri la catolicism, care urmau să fie un mijloc de maghiarizare, nu puteau da rezultatele așteptate de regele Ludovic și de urmășii lui.

⁴⁾ Izvoarele la Onciul, Originile, p. 193.

⁵⁾ Până la lucrarea lui Minea (l. c.), Emeric ca voevod al Ardealului nu era cunoscut decât dela 26 Iunie 1369 (Huber, l. c., p. 33—34. — Onciul, l. c., p. 18, nota 3). Expediția nu poate fi pusă în Sept. 1368, sub cuvânt că un doc. deatunci vorbește de expediție începută contra lui Vlaicu (Minea, l. c., p. 1134—35), pentru că în Oct. se aștepta la Vidin contingentul lui Vlacu, care a și sosit, pentru că în Sept. Petru nu este dovedit încă vicevoevod al Ardealului și pentru că dubla expediție a fost evident motivată de ocuparea Vidinului de către Vladislav. Un doc. din Dec. 1369 vorbește de amânări de judecată ce se acordaseră, în timpul răsboiului cu Vladislav, până la 7 Dec. 1369. Data 1369 este admisă de Zimmerman-Werner-Müller, Onciul, Iorga.

⁶⁾ Fessler, II, p. 156—57. — Minea, l. c., p. 1135—6, pune ocuparea Severinului puțin după 12 Nov. 1368, când regele se află la Cladova, ca o urmare a înfrângerii suferite de Unguri pe Dâmbovița, dată ce nu se poate admite tot din motivele arătate la nota precedentă.

Dar regele înțelese în sfârșit că nu va putea stăpâni multă vreme nici unul din aceste orașe. Se hotărî, pe chezășia lui Vladislav, să libereze pe Strașimir și-l reinstală, prin Sept. 1369, în Vidin, luând ca ostateci pe două fiice ale lui¹⁾. Astfel se restabili și înțelegerea între rege și Vladislav. Acesta, într'un act dela 25 Nov. 1369, se intitulează iarăș: «Dei et regis Hungariae gratia, vaivoda transalpinus et banus de Zeurinio, necnon dux de Fogaras» și încuviințea numirea în țară a unui sufragan al episcopului catolic din Ardeal²⁾. Totuș, din neîncredere de sigur, amânările de judecăți ce se acordaseră în Ardeal, în timpul răsboiului cu Vlaicu, pentru termenul de 7 Dec. 1369, se prelungesc din nou până la 30 Aprilie 1370³⁾.

In Ianuarie 1370, papa exprimă Doamnei Clara, văduva lui Alexandru Basarab și mama vitregă a lui Vladislav, mulțumirea pentru convertirea la catolicism a fiicei ei, soția lui Strașimir din Vidin, iar în Aprilie felicită, cam Tânziu, pe Vladislav, care redevenise acum vasal credincios al regelui și de care putea avea nevoie, pentru victoria asupra Turcilor⁴⁾.

* * *

Demersurile ce papa, după înfrângerea Sârbilor de către Turci pe râul Marița în Sept. 1371, le făcă pe lângă rege pentru o cruciadă contra pagânilor, rămâneau fără ecou. Ludovic, încoronat și rege al Poloniei în Nov. 1370, era preocupat de interese diverse în Polonia, Brandenburg și Italia. De altă parte, știa că cruciada ar trebui să întreprindă aproape singur; papa chiar, subordonă ajutorul de dat Bizantinilor, trecerii lor la catolicism. În fine, regele nu simțea încă direct pericolul turcesc la hotarele Ungariei. Atitudinea lui de indiferență față de împrejurările din Balcani, era o greșală politică pe care Ungaria avea să o plătească mai Tânziu⁵⁾.

Știind aşadar, că pe Ungaria nu se putea sprijini împotriva pagânilor tot mai amenințători, începă Vladislav, cu toată opunerea unor boieri pe care-i găsim refugiați la curtea ungurească⁶⁾, o politică de apropiere

¹⁾ Iorga, Lupta pentru stăpânirea Vidinului, l. c., p. 987.

²⁾ Hurmuz., I, 2, p. 148—9.

³⁾ Hurmuz., I, 2, p. 150, 221. — Onciul, Originile, p. 192. — Acelaș, Titlul lui Mircea. Conv. lit., 37 (1903), p. 19, nota.

⁴⁾ Hurmuz., I, 2, p. 158—9.

⁵⁾ Huber, l. c., p. 42—44.

⁶⁾ Hurmuz., I, 2, p. 995—6.

de Turci, pentru care, fără cădere deci, Ungurii îl învinuiau și-l supraveghiau între anii 1372-4¹⁾. Mai mult chiar, în loc de a luptă cu Turcii, Ludovic se răsboi cu Vladislav. La 1372, întâmpină un ban unguresc de Severin, dar Vladislav reia cetatea. La 1373, voevodul pierde Făgărașul, constatat atunci în stăpânirea Ungurilor²⁾, cari ridică cetatea dela Bran³⁾. Tot atunci, papa aruncă excomunicarea asupra Ardeleanilor cari vând Românilor și Turcilor arme, de cari, zice, aceștia se servesc pentru a atacă pe creștini⁴⁾. În același an în fine se întărește Orșova, se vorbește de «tributum» dela Orșova, ceeace arată că aci era granița⁵⁾ și se ordonă oprirea acolo a sării din Valahia⁶⁾.

Și între 1374—7, cu toate preocupările sale în Polonia⁷⁾, regele se răsboește cu voevodul român. La 1376 și 1377 întâmpină iarăș ban unguresc de Severin⁸⁾. În acest din urmă an, regele ridică la starea de nobil pe un oarecare Nicolae, care fusese rănit în luptele din «țara lui Basarab, pe malul Dunării, împotriva prea puternicului adversar Godon», care pare a fi Radu, «fratele lui Vladislav»⁹⁾. În Nov. același an, regele exprimă speranța că «Transalpina va ajunge iarăș sub puterea lui»¹⁰⁾.

Astfel, de pe la 1373 Vladislav stăpânește, neatârnat de Ungaria, posesiunile lui transalpine și țara Severinului, fără Făgăraș și, dela 1376, fără cetatea Severinului¹¹⁾. Se intitulează voevod transalpin numai din mila lui Dumnezeu, dar nu mai este nici ban de Severin, nici duce de Făgăraș. Din această vreme avem un hrisov al lui, fără dată, pentru ctitoria lui dela Vodița, confirmând acesteia satele Jidoștița, Costeni, Topolnița, toate în Mehedinți, în apropierea Severinului și chiar niște venituri din Dunăre¹²⁾.

¹⁾ Onciu, I. c., p. 20, nota 6.

²⁾ Ibid., p. 19, 22.

³⁾ I. Minea, Urmașii lui Vladislav I. Conv. lit., 50 (1916), p. 693.

⁴⁾ Hurmuz., I, 2, p. 207.

⁵⁾ I. Minea, I. c. — Iorga, Lupta pentru stăpânirea Vidinului, I. c., p. 997, nota 2.

⁶⁾ Hurmuz., I, 2, p. 213.

⁷⁾ Fessler, II, p. 173—5.

⁸⁾ Hurmuz., I, 2, p. 236. C. Kogâlniceanu Ist. Românilor. Iași 1903, I. 92—3.

⁹⁾ Iorga, Români în câteva noi izvoare apusene. Rev. ist., VI (1920), p. 200. — O altă diplomă regală din 1377, care răspândește pe Benedict «specialiter pro morte olim magistri Petri fratri sui, in expeditione nostra contra Olachos transalpinos...» (Hurmuz., I, 2, p. 248) se referă la expediția dela începutul anului 1369.

¹⁰⁾ Hurmuz., I, 2, p. 242.

¹¹⁾ Onciu, I. c., p. 29.

¹²⁾ Ștefulescu, Tismana, p. 48.

Deacum, țara Severinului rămâne pentru totdeauna alipită de celelalte posesiuni oltenești ale voevozilor transalpini. Deaci înainte, diferențele între acești voevozi și regii Ungariei nu se mai vor ivi decât pentru cetatea Severinului și pentru țara Făgărașului. Titlul unguresc de ban al Severinului, pentru dregătorul stăpânirii reduse acum în aceste părți la singura cetate, și dispărut dela 1378, pentru că nu mai însemnă decât afirmarea unei pretenții deșarte¹⁾.

Amintirea evenimentelor din timpul domniei lui Vladislav, s'a păstrat la mănăstirea Tismana, cu care se contopise de timpuriu administrația ctitoriei dela Vodița a acestui Domin. Tradiția dela Tismana este cuprinsă în «Vieața prea cuviosului Nicodim sfîntul», redactată la 1763 de episcopul de Râmnice, Partenie²⁾. Tradiția știe că Vladislav era frate cu Radu-Negru; zice că Vladislav era «Domnul Românilor din Ardeal, din bănia Severinului, din Banat, din Ungaria», ceeace evident se referă la feodele lui și că era stăpânul celor cinci județe din Oltenia. Adaogă că fratele lui Vladislav, Radu, sedeau la Argeș și cărmuiau cele 12 județe de pe Olt. Și această parte a tradiției pare a avea un temei istoric. S'au păstrat, într'adevăr, monede cari au în legendă, pe de o parte numele lui Radu-Voievod, iar pe cealaltă parte numele lui Vladislav³⁾. Se poate ca, în mijlocul greutăților ce-i făceau Ungurii spre sfârșitul domniei, Vladislav, care n'avea copii, să fi asociat la cărmă pe fratele său. După moartea lui Vladislav, zice tradiția, Radu unì amândouă stăpânirile⁴⁾.

Tradiția dela Tismana n'a scăpat, firește, de adăogiri legendare. Vladislav mai este numit și «craiul Ungariei, al Banatului, al Ardealului și al băniei Severinului». Un «crai Vladislav» trăia în amintirea Olteniilor pentru că nu se uitase de năvălirea hordelor lui Batu, de care se și vorbește în Vieața lui Nicodim și pentru că legenda atribuia victoriile dela mijlocul sec. XIV asupra Tătarilor, intervenției miraculoase a Sf. rege Ladislas. Iată cum, prin amestecul acestor diferite amintiri, Vladislav, Domnul Românilor, fratele lui Radu-Negru, mai este numit,

¹⁾ Cf. I. Minea, Urmașii lui Vladislav, I. c.

²⁾ Tipărită la 1839 de Ștefan ieromonahul și editată din nou la 1883 de episcopul Râmnicului Iosif Bobulescu.

³⁾ C. Moisil, Monedele lui Radu I Basarab. In Bulet. com. monum. ist., X—XVI (1917—1923), p. 130. Dar Moisil crede, nu știu de ce, că ar fi vorba de un fiu al lui Radu, asociat de acesta la domnie.

⁴⁾ «Vieața prea cuviosului Nicodim», ed. Bobulescu, p. 47.

în tradiția dela Tismana și Vladislav craiul Ungariei, învingătorul lui Batù¹⁾.

* * *

Purtat toată domnia prin răsboie, Vladislav n'a avut răgaz pentru opere pașnice. Nu se cunoaște decât o singură ctitorie a lui, cea dintâi *mănăstire* din țară, Vodîța, care și ea, de altfel, are o semnificație politică: afirmarea stăpânirii românești și a credinței ortodoxe în țara Severinului definitiv anexată și în apropierea cetății cu același nume, centru de propagandă ungurească și catolică.

«Intâmplându-se a fi mult poporul țării și chiar nenumărat», cum grăește un document, Vladislav solicită dela patriarhia din Constantinopol și obține, la 1370, încă un mitropolit, cu titlul vag de «al părții Ungro-Vlahiei», pe lângă acel care apucase să fie «a toată Ungro-Vlahia»²⁾. Mai târziu, noua mitropolie se va numi «a Severinului»³⁾; deocamdată, Vladislav veghiă la interesele ortodoxiei, cari se confundau cu ale neamului, dar menajă totodată susceptibilitățile regelui catolic și chiar ale Doamnei Clara. Dintr-o scrisoare a mitropolitului Iacint pare a reieși că fusese învinovătit la patriarhie, probabil că nu opune destulă energie stăruințelor mamei vitregi a Domnului în favoarea catolicilor, nici toleranței diplomatico-religioase a Domnului însuș. De altă parte, firește, i-a fost penibil bătrânului chiriarh să vază instalându-se lângă dânsul un alt arhipastor, fără eparhie definită și cu același titlu de mitropolit⁴⁾.

Știm pozitiv că Vladislav a rezidat la Argeș⁵⁾. Nu este de admis să fi fost îngropat în mărginașa și neînsemnata Vodîța, totdeauna expusă incursiilor ungurești, nici la Tismana, care nu era nici începută la moartea lui⁶⁾. Nimic nu se opune, dimpotrivă, să admitem că a fost

¹⁾ Ibid., p. 33.

²⁾ Hurmuz., XIV, p. 2—9.

³⁾ Întâia oară la 1392. (I. Minea, I. c., p. 695, nota 1). — Iorga, Condițiile de politică generală etc., I. c., p. 399—400. — De curând, în chestie, C. Marinescu, Înființarea mitropolilor în Țara Românească și în Moldova. An. Ac. Rom., Seria 3 Secț. ist., 1924 și recensiile de N. Iorga în Rev. ist., X (1924), p. 149 și de Emil Diaconescu în Viețea rom., 16 (1924), p. 273.

⁴⁾ Hurmuz., XIV, p. 7—8.

⁵⁾ Hrisoavele citate, dela 1369 și 1372 sunt date «in Argias» și «in Argias, in nostra residentia». (Hurmuz., I, 2, p. 148, 200).

⁶⁾ El figurează în pomelnicul (refăcut la 1798) al Tismanei, dar cu mențiunea că a făcut Vodîța, despre care se știe că a fost de timpuriu contopită într'o singură

astrucat în biserică domnească dela Argeș și că unul din mormintele aflate acolo este într'adevăr al lui¹⁾.

In aceste morminte s'au găsit obiecte cari poartă, însotită sau nu de floarea de crin a Angevinilor, stema Ungariei. Pe monede, prezența acestei embleme se explică pe deplin. Eră în obiceiul feudal ca stema suzeranului să figureze pe monedele vasalului; dar și în afară de raporturile feudale, eră curent să se imite un tip monetar mai răspândit²⁾. Prezența emblemei pe nasturi însă, sau pe mânecca îmbrăcămintei cavelerului fără cap zugrăvit în biserică, este mai greu de înțeles³⁾. Nu se obișnuiă ca vasalul să poarte armele suzeranului, vasalul fiind el însuș un nobil⁴⁾. Basarabii nu puteau avea o stemă ab-antiquo a familiei lor, pentru că blazonul, născocire occidentală, fusese necunoscut popoarelor din estul și sudestul Europei. In Ungaria chiar, numai de când cu cruciadele au început nobilii să imite obiceiul occidental, punându-și pe pecetii diferite embleme, cari variau însă cu fantezia fiecăruia și nu constituiau deci blazoane⁵⁾. De altă parte, n'au putut avea Basarabii nici armoarii conferite prin scrisori regale, pentru că acest obiceiu nu există în Ungaria, unde nu se creiau nici nobili prin patente. Angevinul Carol Robert a fost cel dintâi care a introdus nobilitarea

---

administrație cu Tismana. (Drăghiceanu, Vodița. In Bulet. com. monum. ist. 1912 p. 25, 107). Hrisoavele lui Dan Voievod spun că Tismana a fost începută de tatăl său Radu. (Ștefulescu, I. c.). Tot aşă zice și «Vieata lui Nicodim», p. 48.

¹⁾ Drăghiceanu, Curtea Domnească din Argeș, I. c. 44.

²⁾ G. I. Brătianu, în Rev. ist. VII (1921), p. 121—8.

³⁾ Observația a fost făcută de Dinu Arion, în Conv. lit. 52 (1920), p. 565.

⁴⁾ Situația de vasal n'avea nimic înjositor în concepția feudală. Regi chiar erau, în evul mediu, vasali unul altuia. Este deci fără interes, în lipsa actului de concesiune a feodelor către Vladislav, act care poate n'a existat, fiind vorba de investiri feudale, a face considerații asupra naturii raporturilor juridice dintre regele Ludovic și Vladislav. Au fost raporturile obișnuite în dreptul feudal. Concesiunile au fost totdeauna private de concedant ca precare, subordonate fidelității beneficiarului, iar acesta a avut totdeauna tendința de a socoti beneficiile ca perpetue, mai ales dacă apucău să treacă la moștenitorii lui. Deacea și Făgărașul a putut fi privat mai târziu, de Vladislav II, ca ocină, adică moștenire. (I. Minea, Din trecutul stăpânirii românești asupra Ardealului, 76). In acest perpetuu conflict, singurul factor hotărîtor eră numai forță. Dealtfel, chiar pentru vechile lor stăpâniri transalpine, voevozii români erau considerați de regii Ungariei ca dependenți și tributari. Pentru aceste părți n'a intervenit însă niciodată o concesiune și apoi, pentru ele ca și pentru țara Severinului, Carpații opuneau pretențiilor ungurești o barieră de care s'a lovit și Carol Robert și Ludsonic, aşă că la 1377 nu mai rămâneau acestuia decât speranțele.

⁵⁾ Fessler, I. p. 126—7, 327.

prin diplome. Cât privește armoariile, încă sub Angevini marii dre-gători întrebuițau pe actele oficiale pecetea statului, cu sau fără adăgirea semnului lor personal fantezist. Se cunosc sub Angevini numai două cazuri de scuturi conferite. Obiceiul de a acordă blazoane datează numai dela regele Sigismund, de la 1398¹⁾. Iată de ce emblema Ungariei, cu sau fără crinul Angevinilor, pe nasturii voevozilor dela Argeș, nu însemnează, precum bine s'a observat, decât «ceva artificial, nevoie de imitație... haina de împrumut, strălucitoare fără îndoială, dar străină de legea și datina străveche»²⁾. Tot astfel, dacă n'ar fi fost așezat pe un coif, vulturul de pe banul de argint al lui Vladislav ar fi putut fi o imitație bizantină, cum a fost, mai târziu, emblema cu două capete, busturi, sau figuri întregi, încoronate³⁾; dar vulturul pe coif nu este, cum s'a spus cu drept cuvânt, decât imitația coifului cu cap de struț, pe care Angevinii îl întrebuițau ca «cimier»⁴⁾. Imitau blazonul voevozii noștri, încă rudimentari în apucăturile lor occidentale, după cum purtau po-doabe cu inscripții nemțești și catolice, printre care aceea ce seamănă atât de mult cu ornamentația din jurul blazonului regelui Ludovic, păstrat în tezaurul dela Aix-la-Chapelle⁵⁾. În curând și boierii vor imita pe peceți emblemele nobililor unguri⁶⁾.

VIII

Lui Vladislav îi urmă în scaun, pe la 1376—7, fratele său Radu⁷⁾, care domni până la 1384. Regele Ludovic fiind ocupat, dela 1377, cu afacerile venețiane, iar dela 1380 căzând bolnav⁸⁾, Radu stăpânî și el, neatârnat de Ungaria, Transalpina cu Oltenia și țara Severinului, fără țara Făgărașului și, măcar până la Martie 1382, fără cetatea Severinului⁹⁾. La 1383 însă, pierdù din nou orașul, căci din acel an reapar bani ungurești de Severin, cari nu par a fi numai onorifici.

¹⁾ S. Szekfű, *Der Staat Ungarn*, 1917, p. 47 sq.

²⁾ G. I. Brătianu, în Rev. ist. VII (1921), p. 121—8.

³⁾ I. Bogdan, Doc. privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul, 1905, I, p. LXXI—III.

⁴⁾ G. I. Brătianu, l. c.

⁵⁾ Acelaș, *Les fouilles de Curtea de Argesh. Extras din Revue archéologique*, 1921, p. 5.

⁶⁾ I. Bogdan, l. c. LXXVII.

⁷⁾ Cf. Minea, Urmașii lui Vladislav I. Conv. lit. 50 (1916) p. 694, n. 3.

⁸⁾ Fessler, II. p. 184.

⁹⁾ Argumentele lui Minea (l. c. 695, n. 1) pentru a dovedi că la 1381 Severinul era românesc, nu mi se par convingătoare. Raporturile lui Radu cu papa, deci și cu

Amintirea că Radu n'a avut Făgărașul, s'a păstrat în cel mai vechiu pomelnic ce avem dela Tismana, în care se menționează că pe vremea lui Vladislav domnia era la Făgăraș¹⁾ și în cronica țării care zice că Radu-Negru «după ce a trecut dincoace, n'a mai avut stăpânire peste Români din Ardeal, iar nici peste dânsul să-l stăpânească cineva n'a fost; ci din plaiu încolo stăpâneau Ungurii și din plaiu încoa ce stăpâniă Domnul, până la Dunăre»²⁾. Astfel Radu, în limitele posesiunilor lui de dincoace de Carpați, n'a recunoscut nici un moment suzeranitatea ungurească³⁾.

* * *

Activitatea lui Radu s'a putut îndreptă liniștit spre organizarea internă. Numele lui este legat de toate cele mai vechi lăcașuri de rugăciune ale țării, cu excepția Vodiței, fie că el le-a înălțat, fie că a săvârșit sau refăcut pe cele întemeiate de înaintașii lui.

In Oltenia, Radu are două ctitorii: Tismana, pe care a sfârșit-o fiul său Dan și Cozia, zisă întâi Nucet, pe care a isprăvit-o fiul său Mircea.

La răsărit de Olt, a început Cotmeana, pe care a terminat-o tot Mircea.

Radu figurează, cu inscripția Radu-Negru Voievod, alături de Nicolae-Alexandru, deci de Negru-Vodă, în bisericuță săpată în stâncă la cetatea, atribuită de popor lui Negru-Vodă, de pe Dâmbovița, în comuna Cetățenii din Vale, lângă Stoenești (Muscel), la sudest de Câmpulung⁴⁾.

Radu este acela care a sfârșit zugrăvirea bisericii Sf. Nicolae Domnesc dela Curtea de Argeș, începută în timpul bunicului său Basarab și continuată de tatăl său Alexandru, deci iarăși de Negru-Vodă și fără îndoială s'a îngropat în ea⁵⁾.

Ungaria, sunt bune la 1379, când papa autoriză pe minoriți să înființeze mănăstiri «in partibus Rasciae et Bazarati» (Hurmuz. I, 2, 268); la 1381, când se instalează întâiul episcop catolic de Argeș (Auner, în Rev. catolică, 1914, p. 441); la Februarie 1382 (ziua «Intrét») când apare întâiul «episcopus Severinii necnon parcium transalpinarum» (Hurmuz. I², 276). Dar în Martie 1382 avem un ordin al regelui Ludovic către castelanul de Orșova, să privigeze ziua și noaptea împrejurimile (Hurmuz. I², 275, datat Dominica Laetare) și alt ordin către negustorii din Sibiu să nu treacă «ad partes transalpinas». (Ibid. 271, datat Dominica iudica).

¹⁾ Ștefulescu, l. c. 150 (pomelnic refăcut la 1798).

²⁾ Onciu, Titlul lui Mircea. Conv. lit. 37 (1903) p. 25, 29.

³⁾ Și Dan Voievod, urmașul lui Radu, se intitulează, la 1385, Domn a toată Ungro-Vlahia, fără «regis gratia» și fără feode. (Ștefulescu, l. c. 169).

⁴⁾ Drăghiceanu, în Bulet. com. monum. ist. 1912, p. 93.

⁵⁾ Onciu, In chestia bisericii domnești dela Curtea de Argeș (extras din Bulet. com. monum. ist. IX), p. 14, 17. — G. I. Brătianu, Piatra de mormânt a lui Negru-Vodă. In Rev. ist. VI (1920), p. 221—6.

Radu a fost ctitor la vechea mitropolie din Curtea de Argeș, care trebuie să fi existat pe vremea lui Negru-Vodă și pe care se vede că el a refăcut-o, căci Radu-Vodă cu Doamna lui Ana este cel mai vechiu voevod figurat în mănăstirea pe care Neagoe-Vodă a înălțat-o în locul fostei mitropolii¹⁾.

Radu figură încă în sec. XVIII, alături de tatăl său Nicolae Alexandru, deci de Negru-Vodă, în biserică dela Câmpulung, ceeace însemnează că chipurile lor se aflau acolo când Matei Basarab a făcut restaurarea²⁾.

Este deci ușor de înțeles de ce Radu a fost confundat în tradiția populară cu tatăl și cu bunicul său, adică cu Negru-Vodă, cu întemeietorii Țării-Românești. Dar avem hrisoave din sec. XVI, din cari se vede că chiar și în cancelaria domnească, măcar deatunci, Radu, fiind cel dintâi Domn de care pomeneau cele mai vechi acte mănăstirești, se confundă cu Negru-Vodă și era deci privit ca întemeietorul țării.

Avem, astfel, un hrisov din 1569, dela Alexandru-Vodă, pentru Tismana, întărindu-i moșia Elhovița «bătrână și dreaptă moștenire, încă dela întemeierea Țării-Românești, dela Negru-Vodă și dela toți ceilalți Domni»³⁾. În alt hrisov, dat tot Tismanei, la 1576, acelaș Domn zice chiar că a *cetit* «cartea răposatului Negru-Vodă»⁴⁾. Dar, Alexandru-Vodă trebuia neapărat să cunoască, după cum avem dovada că le cunoșteau atât predecesorii cât și urmașii lui, hrisoavele Tismanei, din care cel mai vechiu era dela Dan Voevod, care zicea că mănăstirea fusese începută de tatăl său Radu⁵⁾. Așadar, pe Radu, Alexandru-Vodă îl numia Negru-Vodă. Tot astfel, în sec. XVII, într'un hrisov dat iarăș Tismanei la 1656, Constantin-Vodă Șerban zice că a *văzut* «cărți ale lui Negru-Vodă și ale fiului său Dan-Voevod»⁶⁾. Prin urmare, este înafară de orice discuție că prin Negru-Vodă se înțelegeă, măcar din sec. XVI, Radu⁷⁾.

Am arătat de ce s'a făcut această identificare între Negru-Vodă și Radu-Vodă. Rămâne să vedem cum numele chiar de «Negru-Vodă» s'a schimbat în «Radu-Negru Voevod».

¹⁾ Vezi aci, p. 18.

²⁾ Vezi aci, p. 34—5.

³⁾ Ștefulescu, Tismana, 263.

⁴⁾ Ibid. 271.

⁵⁾ Ibid. 170 (hrisovul lui Dan); 244 (hrisov din 1555, citând pe al lui Dan și pe ale Domnilor următori); 278 (hrisov din 1590, tot aşa).

⁶⁾ La Drăghiceanu, Curtea domnească dela Argeș, l. c. 21.

⁷⁾ Onciul, l. c. 14, nota 2.

IX

Mă unesc cu părerea d-lui Al. Lăpedatu că pretinsul «Radu-Negru» a fost ceea ce la Câmpulung, cu prilejul refacerii de către Matei Basarab a bisericii deacolo, dar nu sunt de acord și asupra împrejurărilor care ar fi determinat atunci formarea noului nume.

D-sa, dacă l-am înțeles bine, crede că, înainte de restaurare, figura printre chipurile ctitoricești și acel al lui «Negru-Vodă», adică al lui Basarab cu care d-sa îl identifică, alături de al lui Nicolae-Alexandru fiul lui Basarab; crede că, hrisovul cel mai vechiu înfățișat de Câmpulungeni lui Matei-Vodă fiind atribuit lui Radu-Vodă, confuzia făcută cu acest prilej s-ar fi răsfrânt și asupra inscripțiilor ce s-au pus deasupra chipurilor refăcute la restaurare și astfel numele de Negru-Vodă a fost înlocuit prin acela de Radu-Negru Voevod. Ca urmare și în pizania nouă s'a zis că biserică fusese făcută dintâi de Radu-Negru Voevod, în loc de Negru-Vodă cum ar fi trebuit.

D-l Lăpedatu crede că chipul lui Negru-Vodă, care pentru d-sa este numai Basarab, trebuie să fi figurat în biserică pentrucă, după vechea tradiție, Negru-Vodă o făcuse și chiar se îngropase în ea.

Dar, prin Negru-Vodă, am arătat că nu trebuie înțeles numai Basarab, ci și fiul său Alexandru, care poate fi și el, deci, conform cu tradiția, ctitorul bisericii.

Că Basarab fusese îngropat în biserică pe care a restaurat-o Matei-Vodă, nu împiedecă să fi făcut Alexandru o nouă biserică în locul aceleia în care se înmormântase tatăl său și probabil chiar bunicul său Tihomir¹⁾.

Apoi, chiar dacă biserică ar fi fost făcută de Basarab și numai zugrăvită de fiul său Alexandru, care figurează printre ctitori, nu este de admis că acesta, înfățișând pe perete chipul tatălui său, i-ar fi dat în inscripție, în loc de numele de Basarab, cum e scris pe piatra tombală a aceluiaș fiu în aceeași biserică, porecla de Negru-Vodă.

In fine, este dovedit că, măcar dela restaurarea făcută de Matei-Vodă încoace, figurau ca ctitori vechi în biserică, nu numai doi Domni, ci

¹⁾ Se știe că pizania pusă de Matei Basarab zice că vechea biserică fusese zidită la anul 6723=1215, dată evident inadmisibilă. S'a presupus că vreo veche inscripție găsită când cu restaurarea, purtă data 6823=1315, care s'a putut ceta greșit printre confuzie, ușor de făcut, între semnele cirilice respective dela sute. Dacă asemenea reconfigurare ar avea o bază pozitivă, anul 1315 ar putea fi, teoretic, anul clădirii celei dintâi biserici ortodoxe, probabil de lemn, în Câmpulungul de curând anexat de voevozii dela Argeș.

trei: Nicolae-Alexandru, Radu-Vodă Negru și Dan, fiul lui Radu¹). Așă trebuie să fi fost însă și înainte de restaurare, pentrucă ar fi inexplicabilă o inițiativă a lui Matei Basarab de a adăogă pe Dan. Este clar deci că pe pereți figurau din vechime chipurile a trei generații: Nicolae-Alexandru, Radu (fără epitetul însă de Negru) și Dan. Aceasta însemnează că Alexandru refăcuse biserică în care se îngropase tatăl și probabil bunicul său și că Radu și Dan au sfârșit-o și au zugrăvit-o²). Câmpulungenii au pierdut apoi amintirea lui Tihomir. La mijlocul sec. XVII, ei știau că biserică fusese făcută de „Negru Vodă“ după ce izgonise pe Tătari³), ceea ce corespunde cu domnia lui Alexandru, iar porecla impunătoare de Negru-Vodă a făcut să se creză cu timpul că acesta era o persoană deosebită de Nicolae-Alexandru și de tatăl său Basarab.

Când a fost vorba de refacerea bisericii, în vremea lui Matei Basarab, s'a căutat să se puie de acord tradiția, care voiă ca cel mai vechiu ctitor să fie Negru-Vodă, cu mărturiile documentare de care dispuneau Câmpulungenii, adică: chipurile ctitoricești, piatra tombală din biserică a lui Nicolae-Alexandru și hrisoavele privitoare la proprietățile bisericii.

Chipurile ctitoricești înfățișau pe Nicolae-Alexandru, pe Radu și pe Dan. S'a pus deci întrebarea care din ei ar putea fi Negru-Vodă al tradiției. Nu putea fi Nicolae-Alexandru, pentrucă piatra lui tombală îl arăta ca fiu al lui Basarab Voevod. Nu putea fi Dan, pentrucă era cunoscut ca fiu al unui Radu-Voevod. Nu rămânea decât Radu, care a și fost identificat cu Negru-Vodă și a devenit astfel Radu-Negru.

Fiindcă, de altă parte, Negru-Vodă al tradiției, zis deacum Radu-Negru, trebuia să fie cel mai vechiu ctitor, el a fost închipuit ca tată al acelui Basarab pe care-l menționă inscripția de pe piatra tombală a lui Nicolae-Alexandru. Că astfel s'a alcătuit o imaginări filiație, dovește un hrisov, probabil plăsmuit, pe care preoții dela Câmpulung l-au înfățișat divanului în sec. XVII, într'o pricina de moșie. Este un pretins hrisov dela Gavril Movilă, din 1618, păstrat numai în copie în condica mănăstirii Câmpulung și în care se zice că biserică a fost

¹⁾ O spun: mitropolitul Neofit, care la 1747 a vizitat biserică (citațiile la Drăghiceanu, I. c. 22); banul Mihai Cantacuzino, pe la 1775 (Tunusli, 127—8); Anonimul românesc (alias stolnicul C. Cantacuzino), la Șincai, sub anii 1258 și 1360. (Cf. Onciu, Originile, p. 185, 207—8).

²⁾ Onciu credea că Nicolae-Alexandru a fost fondatorul bisericii, iar Radu al mănăstirii. (In chestia bisericii domnești dela C. de Argeș, p. 17, n. 4).

³⁾ Paul de Alep, Călătoriile patriarhului Macarie. Trad. Cioran, p. 148. Cf. Iorga, Cronicele și tradiția noastră istorică, I. c. p. 131

făcută de Negru-Radu Vodă și că preoții au arătat o carte dela «răposatul Nicolae-Alexandru Vodă, dela anul 6860 (=1351—2)¹⁾, fețiorul răposatului Io Basarab Voevod, nepotul răposatului Negru-Radu Voevod»²⁾. Că Nicolae-Alexandru domnește dela 1351—2 este azi adeverit; că era fiul lui Basarab, o spune piatra lui de mormânt; dar că Basarab era fiul lui Radu, identificat cu Negru, aceasta era adăogat de preoți. Plăsmuit ori nu, hrisovul lui Movilă rămâne o mărturie documentară despre ce se crede la Câmpulung, în sec. XVII, cu privire la Negru-Vodă, devenit Radu-Negru.

Radu-Negru a fost fabricat pentru că nu există nici o urmă documentară și nu poate să existe, despre Negru-Vodă al tradiției, deoarece «Negru-Vodă» nu era decât o poreclă.

Cât privește hrisoavele bisericii din Câmpulung, nu se cunoștează, pe vremea lui Mihnea-Vodă la 1615 și a lui Leon-Vodă Tomșa la 1632, altul mai vechiu decât cel dela Mihai-Vodă, fiul și asociatul lui Mircea cel Bătrân³⁾, dela 6900=1391—2. Abia în hrisovul dat de Matei Basarab la 12 Aprilie 1636, în care zice că a refăcut din temelie «biserica strămoșului Domniei mele, Io Radu-Negru Voevod», se menționează pentru întâia oară, ca cel mai vechiu hrisov al Câmpulungului, cel dat de «Radu-Negrui»⁴⁾ la 6800=1291—2.

Data 1291—2, pentru un hrisov dela Radu, este firește inadmisibilă. S'a emis părere că hrisovul fiind vechiu, ultimele două cifre vor fi fost sterse de vreme; adaog că se poate să fi rămas dela început în alb⁵⁾. Dar, cu drept cuvânt a observat mai de mult d-l Iorga, că «e suspect că actul dela Radu nu fusese arătat până atunci Domnilor anteriori»⁶⁾.

¹⁾ Tocmai anul pe care grafitul dela C. de Argeș ni l-a arătat de curând ca anul morții lui Basarab.

²⁾ Hrisovul publicat de Drăghiceanu, l. c. 23. — Că e plăsmuit a susținut Onciul (Titlul lui Mircea. Conv. lit. 36 (1902), p. 748, n. 1). Al. Lapedatu crede numai că, la transcrierea în condică, a scris copistul, în loc de Negru-Vodă, Negru-Radu Vodă, formă de altfel neobișnuită. Hrisovul a fost cunoscut de stolnicul C. Cantacuzino, care citează, tot fără lună și zi, hrisovul lui Nicolae-Alexandru. (Cronologia tabelară, Iorga, Operele lui C. Cantacuzino, p. 20). În orice caz, hrisovul lui Nicolae-Alexandru citat în cel dela 1618, era plăsmuit. (Dovezile la Drăghiceanu, l. c.).

³⁾ Mag. ist. V. 331—6. Mihaiu e menționat ca asociat al tatălui său într'un doc. din 27 Dec. 1391 (A. A. Vasilescu, Urmașii lui Mircea cel Bătrân (extras din Rev. de ist. arheol. și filol. XV), p. 6.

⁴⁾ Mag. ist. V, p. 338.

⁵⁾ Exemplu la I. C. Filitti, Arhiva G. Gr. Cantacuzino, p. 17 și n. 4.

⁶⁾ Iorga, Inscriptii, I, p. 131.

Adaog că e tot atât de misterios și faptul că însuș Matei Basarab, în alt hrisov ce dă tot Câmpulungenilor, câteva luni mai târziu, la 6 Dec. 1636, nu mai menționează actul lui Radu-Negru¹⁾. Cred deci că și acest hrisov înfățișat lui Matei-Vodă la 1636, era tot atât de autentic ca și cel dela Nicolae-Alexandru, menționat în pretinsul hrisov al lui Movilă dela 1618. Acesta din urmă fusese plăsmuit pentru a se revendică pe nedrept moșia Bădești; falsul prezentat lui Matei Basarab, avea de scop să dovedească existența lui Negru-Vodă, ctitorul tradițional.

Fiindcă chipul lui «Negru-Vodă» nu figură în biserică, a fost identificat cu Radu, care a devenit Radu-Negru; fiindcă trebuia să fie mai vechiu decât Basarab cel menționat pe piatra tombală din biserică, s'a pus pe actul plăsmuit data aproximativă 6800=1291—2, pe care nici un alt hrisov dela Radu-Negru nu putea s'o desmîntă.

Că n'au observat preoții că în filiația domnească închipuită de ei, Dan-Vodă fiul lui Radu-Vodă, celu zis acum Radu-Negru și dela care existau hrisoave cu dată certă, deveniă frate cu Basarab, ceeace era o imposibilitate cronologică, nu trebuie să ne mire.

Mai întâi, pentrucă pe atunci nu există scrupulozitate științifică.

Apoi, pentrucă datele de pe hrisoave și inscripții se descifrau adesea greșit, chiar de oameni învățați ca stolnicul Cantacuzino²⁾.

Al treilea, pentrucă lipsea spiritul critic care să înlăture erorile posibile, cum găsim iarăs doavadă la stolnicul³⁾.

In sfârșit pentrucă, chiar dacă s'ar fi comparat documente, s'ar fi ocolit greutatea. S'ar fi închipuit doi Dan, doi Radu. Tradiția, în mintile simple, e mai tare decât orice document. Documentul nu poate fi admis decât ca să întărească tradiția, nu ca s'o înlăture. Pildă ne dă tot Const. Cantacuzino. Stăpânit de tradiția despre Radu-Negru, după cum preoții dela Câmpulung fusese călăuziți de mirajul lui Negru-Vodă, chiar când întâlnesc hrisoave, a căror dată o descifrează exact, dela Mircea-Vodă fiul lui Radu-Vodă și dela Dan-Vodă fiul lui Radu-Vodă,

¹⁾ Mag. ist. V. p. 341.

²⁾ Așa, el cetește 6800=1291/2 pe un hrisov dat Tismanei de Mircea-Vodă, fiul lui Radu-Vodă; 6810, în loc de 6921=1413, pe inscripția clopotului dela Cozia; 6809, pe pizania deacolo; 6810, pe un hrisov dat de Mircea Coziei. (Cronologia tabelară, la Iorga, Operele lui C. Cantacuzino, p. 19—20).

³⁾ Pentrucă a cetit greșit data unui hrisov dela Mircea cel Bătrân (vezi nota precedentă) și deoarece cunoaște alte hrisoave dela acest Domn, a căror dată o descifrează exact, crede că a existat un Mircea cel dintâi înainte de Mircea cel Bătrân.

el nu-și închipuește că acest Radu-Vodă ar putea fi Radu-Negru¹⁾. Șincai însuș, pornind și el dela chipurile zugrăvite în biserică dela Câmpulung, crede că au existat doi Dan, unul, fiu al pretinsului Radu-Negru, altul, cel istoric, fiul unui al doilea Radu²⁾.

Şerban-Vodă Cantacuzino, în hrisovul dat Tismanei la 1681, zice că a văzut hrisovul lui Radu-Negru Vodă dela 6800—1291—2, deși n'a putut vedea decât hrisovul lui Dan, în care acesta amintește de tatăl său Radu, fără a-l numi Negru și fără a cită dela el un hrisov, a căruia dată, de altfel, n'ar fi putut fi 1291—2. Hrisoave dela Brâncoveanu la 1702, dela Ștefan Cantacuzino la 1714, spun că s'a înfățișat divanului carteia lui Dan-Vodă, fiul lui Radu-Negru Vodă, din anul 1385, deși carteia lui Dan nu pomenie de Radu-Negru, ci numai de Radu³⁾. Aceste hrisoave dovedesc cu prisosință că Radu-Negru al preoți-lord era Câmpulung din sec. XVII, nu este altul decât Radu tatăl lui Dan⁴⁾.

Ca și tradiția, este puternică porecla. Nimeni nu se gândește să caute sub poreclă numele adevarat. Nu le-a trecut prin minte preoților dela Câmpulung că Negru-Vodă al tradiției lor ar putea fi chiar Nicolae-Alexandru cel îngropat în biserică, sau tatăl său Basarab. Nu i-a trecut prin minte nici stolnicului Cantacuzino. De aceea a crezut și el că Negru Vodă sau Radu-Negru, despre existența căruia n'avea altă dovadă decât pizania dela Câmpulung și un pomelnic de lemn deacolo⁵⁾, a fost tatăl lui Basarab și bunicul lui Nicolae-Alexandru⁶⁾.

Astfel făurit, Radu-Negru Vodă a trecut, împreună cu data 1291—2 a pretinsului său hrisov, în cronică țării, scrisă în a doua jumătate a sec. XVII și a apăsat greu deatunci asupra istoriografiei noastre. De altă parte, tradiția populară, influențată și ea de această creație cărturărească, după cum a definit-o d-l Lăpedatu, a atribuit și ea cu timpul lui Radu-Negru și Anei, tot ce atribuise lui Negru-Vodă și Marghitei⁷⁾.

¹⁾ Cronologia, l. c. 21.

²⁾ Cf. Onciu, Originile, p. 207—8.

³⁾ Ștefulescu, l. c. 371.

⁴⁾ Hrisoavele la Drăghiceanu, l. c. 21.

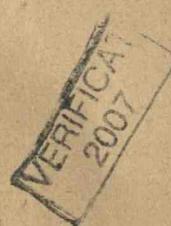
⁵⁾ Cronologia tabelară, l. c. 19.

⁶⁾ Stolnicul mai complică lucrurile și fiindcă crede că Basarab e nume de familie. Pe când pe piatra tombală dela Câmpulung e scris: «Nicolae-Alexandru, fiul lui Basarab», stolnicul interpretează: Nicolae Basarab, fiul lui Alexandru Basarab, fiul lui Negru-Vodă Basarab. (Cronologia, l. c. 19—20. Cf. Lăpedatu, l. c. 296).

⁷⁾ Al. Lăpedatu, l. c. 309—311.

*

Evoluția atât de repede, în timp numai de vreo 80 de ani, dela micul voevodat din Argeș, tributar al puternicilor Angevini, până la statul neatârnat al Tării-Românești, stârnește admirația și chiar uimirea cercetătorului și umple de mândrie orice inimă românească. Sforțările Românilor, dela sfârșitul sec. XIII până în zilele noastre, pentru a redobândi pământul strămoșesc cutropit de străini, fac dovada puterii de viață a acestui popor, sunt temeiul dreptului lui la viață în limitele sale etnice, la care a ajuns în sfârșit după șase sute de ani de suferințe și jertfe.

MEMORIILE SECTIUNII ISTORICE

SERIA III

TOMUL I:

- VASILE PÂRVAN. Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice. Lei 10
ZENOVIE PÂCLIȘANU. Luptele politice ale Românilor ardeleni din 1790—92. Lei 12
ZENOVIE PÂCLIȘANU. Din istoria bisericăscă a Românilor ardeleni: Teologul vlădicilor uniți. Lei 28
ANDREIU RĂDULESCU. Pravilistul Flechtenmacher. Lei 16
TEODOR V. STEFANELLI. Cadastru și cărți tabulare. Lei 5
Dr. IACOB RADU. Manuscrisele din Biblioteca Episcopiei unite din Oradea-Mare. Lei 12
NICOLAE IORGA. Un colaborator francez la Unirea Principatelor: Paul Bataillard. Lei 5
NICOLAE IORGA. Ernest Renan. Cuvânt de comemorare la centenarul nașterii. Lei 5

TOMUL II:

- VASILE PÂRVAN. Histria VII. Lei 40
ANDREIU RĂDULESDU. Publicitatea drepturilor reale imobiliare și registrele de publicitate Lei 15
TEOFIL SAUCIUC-SÂVEANU. Un fragment de ΛΗΚΥΘΟΟΣ funerar atic de marmoră. Lei 6
SILVIU DRAGOMIR. Originile coloniilor române din Istria. Lei 6
ION I. NISTOR. Pomenirea lui Dimitrie Cantemir Voievod Lei 8
C. MARINESCU. Înființarea Mitropolilor în Tara Românească și în Moldova. Lei 8
Dr. ANDREI VERESS. Pribegiea lui Grigorașcu Vodă prin Ungaria și aiurea. Lei 20
N. IORGA. Comemorația lui Jules Michelet. Lei 5
N. IORGA. Un cioban dascăl din epoca de tranziție a culturii noastre. Lei 5
TEOFIL SAUCIUC-SÂVEANU. Memnon, titularul decretului de onoare atenian. I. G. II², 1, 356. Lei 8
N. IORGA. Note polone. Lei 12

TOMUL III:

- I. ANDRIEȘESCU. Piscul Crăsan. (sub presă).
VASILE PÂRVAN. Așezări geto-grece și daco-romane în câmpia munteană, I. Piscul Crăsanilor. (sub presă).